

ЕНЦИКЛІКА
ЙОГО СВЯТОСТИ
Папи Пія XI.
про обнову суспільного
устрою

і ПРИМІНЕННЯ ЙОГО ДО ЕВАНГЕЛЬСЬКОГО ЗАКОНА
в сороковий рік

по виданню Папою Львом XIII. енцикліки „Rerum Novarum“.

СТАНИСЛАВІВ 1934
НАКЛАДОМ ЕПІСКОПСЬКОГО ОРДИНАРІЯТУ

1875-76

ЕНЦИКЛІКА

ЙОГО СВЯТОСТИ

Папи Пія XI.

ДО ПРЕЧЕСНИХ БРАТІВ ПАТРІАРХІВ, ПРИМАРІВ, АРХИ-
ЕПІСКОПІВ, ЕПІСКОПІВ І ІНШИХ ОРДИНАРІЇВ, КОТРІ
ЖИЮТЬ В МИРІ І ЄДНОСТІ З АПОСТОЛЬСЬКОЮ СТО-
ЛИЦЕЮ, ЯК ТАКОЖ ДО ВСІХ ВІРНИХ ЦІЛОГО КАТО-
ЛИЦЬКОГО СВІТА

07702

ПРО ОБНОВУ СУСПІЛЬНОГО УСТРОЮ

і примінення його до
евангельського закона

В СОРОКОВИЙ РІК

по виданню Папою Львом XIII. енцикліки „Rerum Novarum“.

СТАНІСЛАВІВ 1934.

Накладом Єпископського Ординаріату.

Н. 868 ГП
УСР.

9345,112

Львівська державна
наукова бібліотека

Львівська державна
наукова бібліотека

№ 7133

Пій XI. Папа.

Мир о Господі і Апостольське благословеннє!

По упливі сорокового року від появи преславної енцикліки бл. п. Льва XIII. „**Rerum novarum**” цілий католицький світ є перенятий вдячним спомином і обходить сю памятку з належним торжеством.

І справді, хоч тому знаменному документови пастирської печаливости промостили в певній мірі дорогу інші енцикліки тогож Нашого Попередника, будьто про початок людської суспільности, яким є родина і почетна Тайна супружества, будьто про походження світської влади і її гармонійну лучність з Церквою, чи про головні обовязки християнських горожан, чи проти змагань соціялістів і проти ложної науки про свободу чоловіка та інші подібні; в котрих Лев XIII. висказав свою глибоку думку, то однак енцикліка „**Rerum novarum**” тим відзначалася понад другими, що подала цілому людському родови найпевніші засади для властивої розвязки трудної справи, котру в людських взаєминах називають „суспільним питанням”, що було дуже на часі а навіть конечне.

Привід енцикліки.

Саме під кінець 19. віку новий порядок господарських справ і сильний розвій промислу в многих народів доправили до того, що людська суспільність почала ділитися на

дві кляси, з котрих одна, чисельно вправді мала, користала з усіх майже вигід, яких нові винаходи так обильно доставляли, а друга кляса, обнимаюча преобильне множество робітників, пригнетених діймаючим недостатком, надармо старалася видобутися з гнету, в якім находилася.

Такий уклад відносин з легкістю зносили ті, котрі опливаючи в достатки думали, що він походить з конечних суспільних прав, тому бажали полишити єдино милосерддю цілу журбу про поміч для бідних, як колиби милосерде мало покривати порушення справедливости, законодавцями не лиш толероване, але навіть затверджене. Знова противно робітники, зазнаючи твердої судьби, зносили то з великим негодованням і не хотіли довше підставляти карк під таке тверде ярмо. Одні з них, слухаючи злих намов, стреміли до вивернення цілого існуючого порядку; інші, котрих християнська наука здержувала від таких переворотних вчинків, були однак того погляду, що в тій справі треба много і як найскорше відмінити.

Також не інакше думали ті многі католики, так священики як світські, котрих подиву гідне милосерде вже від давна побуджувало до несення пільги незаслуженій недоли пролетаріату, а котрі в ніякий спосіб не могли себе переконати, щоби так велика і неслухна ріжниця в розділі дочасних дібр дійсно погоджувалася з постановами наймудрішого Творця.

Вони справді щиро шукали средств проти жалюгідного суспільного неладу і сильної охорони проти грозячих гірших небезпек, але як се буває при людській немочи і в найліпших людей, відкидувані з одної сторони яко небезпечні новатори, з другої сторони спинювані самими навіть співтоваришами доброго діла, але прихильників відмінних поглядів, стояли в непевности серед ріжних думок, не знаючи, в котру сторону мають звернутися.

В такім то роздвоєнню умів, коли з одної і другої сторони тревали не все мирні спори, зверталися очі всіх — як звичайно і в інших справах — до Столиці св. Петра, тої святої повірниці божої правди, звідки на цілий світ плывуть слова спасення. До стіп Христового Намісника на землі прибігало незвичайне множество так учених в суспільнім питанню, як працедавців і самих робітників, однодушно благаючи, щоби вже раз показав їм безпечну дорогу.

Довго то всьо перед Богом розважував премудрий Папа, засягав ради в найрозумнійших людей і так докладно зі всіх сторін обмірковував цілу справу. Вкінці, ідучи за почуттям обов'язку Апостольського Уряду, щоби не здавалося, що мовчаннем занедбує свій обов'язок, постановив відозватися до цілої Христової Церкви, а тимсамим до цілого людського роду, повіреного свому божому первосвященству.

Отже загремів дня 15. мая 1891. р. той давно бажаний голос, не відстрашений ні трудністю предмету, ні ослаблений старістю, але з розбудженою силою поучив людськість, як в суспільнім питанню має ввійти на нові дороги.

Головні точки.

Знаєте, Пречесні Браття і Дорогі Сини, та добре засвоїлись собі предивну науку, котра на довгі віки вславила енцикліку „*Rerum novarum*“. В ній то найліпший Пастир, болючи над тим, що так велика часть людей находиться неслухно в пожалування гідній і нещасній судьбі, взяв сам великодушно в свої руки справу робітників, котрих самотніх і безборонних обставини часу віддали в руки нелюдських працедавців і рознузданої хапчивости конкурентів. Він не шукав помочи ні в лібералізмі, ні в соціалізмі, з котрих перший показався зівсім нездібним до слушної розв'язки суспільної справи, а другий, подаючи зарадчі середники о много гірші від самого лиха, загнавби людськість в еще грізніші небезпеки.

Отже Папа яко добрий сторож релігії і скарбник того всього, що з нею стисло лучиться, а йому зістало повірене, скористав вповні з свого права, бо коли розходилося о справу, в якій правдоподібно не осягнулобися ніякого виходу інакше, як лиш при помочи релігії і Церкви, оперся на незмінних засадах, зачерпнених зі здорового розсудку і зі скарбниці божого об'явлення та сміливо „яко власть імущий“ (Мат. 7, 29) вказав і оголосив, які є взаїмні права і обов'язки, яких мають держатися багаті і убогі, ті, що дають капітал і ті, що дають працю, як рівнож, чим до сего мають причинитися: Церков, правительства держав і ті самі, котрим на тім залежить.

І не даром загомонів Апостольський голос. Бо не лиш з подивом його слухали і з великою охотою прийняли вірні сини Церкви, але також многі з тих, що здалека стояли від правди і єдності в вірі та майже всі, котрі безпосередно

займалися суспільним і економічним питанням чи то з приватного замишування, чи то з уряду яко законодателя.

А вже з найбільшою радістю прийняли ту енцикліку християнські робітники, котрі зрозуміли, що їх взяв в опіку і оборону найвищий на землі Авторитет; рівнож і ті благородні мужі, котрі вже здавна старалися о поправу судби робітників, однак майже нічого доси не видумали, лише стрічалися з байдужністю одних, зі злосливими підозріннями других, ба навіть явною ворожнечею. Тому слушно ті всі обьявляли з того часу велике почитання для сеї Апостольської енцикліки так, що по всіх усядах обходжено щорічно її память з великою вдячністю і торжественно, відповідно до місця.

Однак при тій однозвучности гадок не забракло й таких, котрі не мало тим занепокоїлися; звідси так благородна і взнесла наука Льва XIII, зівсім нова для світа, збудила сумніви навіть у декотрих католиків, а інших прямо згіршила. Вона сміливо бурила божища здвигнені лібералізмом, в порошок стирала перестарілі пересуди, надсподівано випереджувала свій вік так, що поклонники старих часів не хотіли прийняти сеї нової суспільної філософії, а боягузи жахалися взнестися на її висоту. Були й такі, що вправді подивлялися той новий сніп світла, але уважали його радше за недосяжний ідеал, чим за дійсність, на яку можна покладати надію.

Ціль нинішньої енцикліки.

Ми уважали за відповідне, Пречесні Браття і Возлюблені Синоди, щоби в часі, коли всі і всюди, а головно католицькі робітники, прибуваючі зі всіх країв до Вічного Міста, обходять з таким піднесенням настроєм духа торжество сорокліття енцикліки „*Rerum novarum*”, скористати з тої спосібности і пригадати на ті великі добродійства, які сплили з неї на католицьку Церкву, а звідси на цілу людську суспільність; щоби науку так великого Учителя про суспільні і економічні справи оборонити перед деякими закидами проти неї висуненими і в деяких точках яснійше розвинути; щоби вкінці, покликуючися на суд сучасної економіки та розібравши справу соціалізму, віднайти корінь сучасного суспільного заклоту і zarazом вказати дорогу до спасенної обнови, якою є християнська напруга обичаїв. То всьо, про що наміряємо говорити, поділимо на три глави, котрих виясненем займеться ціла нинішня енцикліка.

I.

Які добродійства сплили з „Regum novarum“

Щоби отже розпочати від того, про що ми постановили говорити на першій місці, не можемо здержатися, щоби, ідучи за напівненням св. Амброзія, котрий говорить: „Нема більшого обов'язку над обов'язок вдячності“, не зложити найвисшому Богови вдяки за незмірні добродійства, які сплили з енцикліки Льва на Церков і людську суспільність. Якщо схочемо бодай коротко згадати про ті добродійства, треба перейти в пам'яті чи не цілу історію суспільного руху за останніх сорок літ. Легко можна звести їх до трох точок, після трох родів помочи, яких Наш Попередник бажав для звершення свого великого діла обнови.

1. Що вчинила Церков.

І так найперше, чого від Церкви належало сподіватися, сам Лев висказав ясно: „А вже-ж що Церков випроваджує з евангелія науку, силою котрої можна боротьбу або цілком поладнати або уменшуючи її запеклість напевно злагіднити; рівнож Церков має силу не лиш поучати уми, але також своїми заповідями кермувати життям і обичаями одиниць; також вона через численні відповідні установи підносить до кращих умовин самий стан пролетаріату“.

Через науку.

Дійсно Церков не полишила безужиточно тих цінних своїх жерел, але черпала з них обильно для загального добра пожаданого мира. Бо сам Лев XIII. і його Наслідники не

переставали раз в раз словом і письмом голосити і обставати за наукою про суспільну і економічну квестію, поміщеною в енцикліці „**Rerum novarum**“, щоби була приміненою до потреб часу і річий та все обявляли свою вітцівську любов і пастирську непохитність, особливо в обороні убогих і слабих. Не інакше поступали ті премногі Пастирі, котрі невсипущо і з глибоким зрозумінням річи ту науку вияснявали, обширно її викладали і по думці Апостольської Столиці примінювали її до обставин і уряджень поодиноких країв.

Нічого отже дивного, що під проводом і кермою Церкви многи учені, духовні і світські, ревно взялися розвивати суспільну і економічну науку в дусі потреб наших часів, кермуючись головню тим зглядом, щоби незмінною і незмінною наукою Церкви успішнійше зарадити новим потребам.

Тим чином під впливом вказуючої дороги і кидаючої світло енцикліки Льва повстала правдива католицька суспільна наука, котру з дня на день невтомною працею поглиблюють і розвивають ті учені мужі, котрих ми назвали помічниками Церкви. Вони не скривають її в учених затінках, але виводять її на денне світло і арену публичного життя, як се бачиться в дуже хосенних і знаних суспільних школах при католицьких університетах, академіях і семінарах, дальше в щораз частійше уряджуваних і обильні овочі приносячих з'їздах, званих „Суспільними Тижнями“, в стоварищеннях зміряючих до поглиблення суспільних наук, вкінці в відповідних і здорових книжках і письмах, що розходяться широко і в великій кількості.

Але й на тім не кінчиться хосен, впливаючий з документу Льва; бо наука, що міститься в енцикліці „**Rerum novarum**“, поволи і несвідомо вникнула рівнож в тих, котрі зістають поза католицькою єдністю і не признають власти Церкви. В той спосіб католицькі суспільні засади поволи перейшли на власність цілої людської суспільности і нині не рідко лучається — що з радістю стверджуємо, — що відвічні правди, які так взнесло голосив бл. п. Наш Попередник, є наведені і присвоєні не лиш в некатолицьких часописах і книжках, але також в законодатних палатах і трибунальських мовницях.

Що більше, коли по страшній світовій війні правительства наймогутніших держав укладали підстави для привернення правдивого і тревалого мира при цілком змінених суспільних

обставинах, серед прав, котрі мали слушно і справедливо унормувати працю робітників, ухвалили много так дивно згідного з засадами і напімненнями Льва, що здається, якби прямо звідтам було взяте. Не диво, що енцикліка „*Rerum novarum*” сталася памятним документом, до котрого слушно можна примінити слова Ісаї: „Піднесе знак між народами“ (11, 12).

В приміненню науки.

Коли так в слід за науковими дослідами вказівки Льва почали могутно кільчитися в людських умах, надійшла хвиля їх практичного примінення. Передусім пороблено печаливі заходи враз з жертвенною жичливістю для піднесення тої кляси людей, котра в наслідок новочасного розвитку промислу незмірно побільшилася, однак не знайшла в людській громаді справедливого для себе місця і степеня, тому зіставала майже занедбана і погорджена; се є робітники, до котрих мимо занять іншими душпастирськими справами звернулися під проводом Єпископів ревні старання Клиру світського і монашого, з великим хісном для тих душ. І та витревала праця спрямована до проникнення робітничих душ християнським духом, багато причинилася до сего, щоби розбудити в робітниках почуття власного достоїнства і успособити їх, щоби при яснім пізнанню прав і обовязків свого стану ішли вперед дорогою слушного і хосенного поступу та сталися провідниками для інших.

То допровадило до обильнішого і певнішого заосмотрення в середники до життя, бо не лиш зачали множитися по вказівкам Папи діла добродієности і милосердя, а крім того усюда з кождим днем повставали нові і численні стоваришення, в котрих за радою Церкви, а під проводом головно священників, робітники, ремісники, рільники і всякого рода наємники постачають і одержують взаїмну поміч і услугу.

2. Що вчинила світська власть.

Що знова тичиться світської власти, то Лев XIII, переступаючи сміло границі, які поставив лібералізм, відважно навчає, що вона є не лиш сторожем закона і правого порядку, але радше всіма силами має змагати до того, щоби з цілої звязи прав і уряджень, з укладу і устрою держави впливав ще більший добробут так загалу, як і поодиноким горожан. Поодиноким горожанам і родинам конечно повинна бути

признана справедлива свобода ділання, але так, щоби було збережене загальне добро і усунена чиянебудь кривда. Обов'язком керманичів держави є пильнувати цілої суспільності і її частий, а при охороні прав поодиноких горожан мати передусім на увазі слабих і бідних. Бо кляса богачів, маючи власну оборону, менше потребує публичної опіки, а чернь убогих, не маючи оперття о власні сили, мусить з konieczности опиратися на опіці держави. Тому держава повинна зайнятися запопадливо і з особлившою дбалістю робітниками, котрі належать до загалу бідаків.

Зівсім не перечимо, що вже перед енциклікою Льва деякі володарі держав зарадили найбільше наглядим деяким потребам робітників і припинили виряджувані їм нелюдські кривди. Коли однак зі Столиці Петра залунав Апостольський голос на цілий світ, керманичі народів з глибшим почуттям відвічальности свого уряду звернули свої гадки і старання до видатнішого розвитку соціальної політики.

Справді супроти хилячихся до упадку кличів лібералізму, котрі вже довго спиняли успішність змагань володарів, енцикліка „*Rerum novarum*” спонукала народи до ліпшої і стараннішої соціальної політики, а найліпших католиків так дуже захопила до хосенної в тім згляді праці при боці володарів, що вони були часто найзнаменитшими речниками тої нової політики в парламентах. А навіть слуги Церкви, переняті наукою Льва, предкладали до парламентарних обряд неодноразово з найновіших прав в соціальній ділянці і як найсильніше попирали їх виконання.

З тої витревалої і невтомної праці виловилися нова галузь правничої науки, зівсім незнана давнішим часам, котра сильно береже святих прав робітників, впливаючих з достоїнства чоловіка і християнина. Ті права беруть в оборону душу, здоров'я, сили, родину, дім, варстат, платню, безпеки при праці, вкінці всьо, що дотичить судьби робітників, а головною опіку над жінками і дітьми. Якщо того рода права не всюди і не у всім є вповні згідні з упімненнями Льва, то однак не дасться заперечити, що в многих точках вони пригадують енцикліку „*Rerum novarum*”, котрій в дуже великій мірі треба приписати зміну на ліпше в положенню робітників.

3. Що вчинили ті, про котрих розходилося.

Вкінці премудрий Папа вказав, що в тій справі можуть багато зділати працедавці і самі робітники через ті інституції, при помочи котрих справно помагається потребуємим і оден

стан зближається до другого. Перше місце між тими інституціями приділює тим стоваришенням, котрі гуртують чито самих робітників, чи враз з ними і хлібодавців, та широко розводився при їх виясненню і порученню викладаючи з предивною дійсно мудрістю їх природу, причину, хосенність, права, обовязки і уклад.

Ті поучення появилися дуже на часі, іменно в добі, коли правительства декотрих держав переняті наскрізь лібералізмом, мало сприяли таким робітничим стоваришенням, або навіть отверто їм противилися. Признаючи подібні стоваришення інших станів людей і заступаючи їх своєю повагою, беззаконно заперечували прислугуючого з природи права стоваришення тим, для котрих воно було найпотрібніше в цілі оборони перед знущенням богатих. А навіть серед самих католиків були такі, що кривим оком дивилися на творення подібних стоваришень, немовби ті пахнули духом соціалізму або бунтарства.

Робітничі союзи.

Тому вказівки Льва XIII., поперті його повагою, заслугують на найгорячіше поручення, коли вони змогли зломити противенства і розвіяти підозріння; а еще хосеннішими сталися через то, що взивали християнських робітників лучитися у взаїмні станові організації, поучували, як се робиться і сильно утвердили на дорозі обовязку многих з тих, котрі були горячими приклонниками соціалістичних організацій в переконанню, що ті є одинокими опікунами і оборонцями принижених і визискуваних. Дуже відповідно поучувала енцикліка „*Rerum novarum*“, що при закладанню тих стоваришень робітничі союзи повинні так творитися і так провадитися, щоби подавали членам найвідповіднійші і найбільше пригожі середники до цілі, яка в тім полягає, щоби поодинокі члени мали з союзу в міру можности користь для тіла, душі і майна; бо є очевидним, що передусім повиннося мати на увазі усовершенне духа і обичаїв і до тої головно цілі має зміряти ціле суспільне урядження. Бо по опертю соціальних прав на фундаменти релігії маєтся легку дорогу до усталення взаїмних відносин між членами, до спокійного співжиття і осягнення кращого добробуту.

Всюди з дуже похвальною запопадливістю посвяталися творенню тих стоваришень так священники, як і много світських

людей, бажаючи виконати дійсно цілу програму Льва XIII. І так того рода стоваришення виховали правдиво християнських робітників, котрі, по дружньому сполучуючи старання виконання своєї праці з виконанням спасених релігійних заповідей, стали успішно і витривало в обороні своїх дочасних справ і права при захованню належної справедливості і щирім старанню о співділанне з іншими суспільними станами, для обнови в християнським дусі цілого суспільного життя.

Ріжні ріжно виконали ради і поручення Льва XIII., відповідно до ріжних обставин місця. В деяких краях одно і то саме стоваришення взялося до довершення визначених Папою всіх цілій. Знова в інших, відповідно до положення річий і потреб, переведено розділ праці і засновано осібні стоваришення, з котрих одні занялися обороною прав і слухних користий своїх членів при заключуванню умови праці, інші дбали про взаїмну поміч стоваришених в економічній ділянці, вкінці інші спрямовували всі свої змагання до виконання обовязків релігійних, моральних і інших справ того рода.

На ту другу дорогу вступлено переважно там, де утворенню католицьких станових союзів стояли на перешкоді або державні закони, або певні економічні установи, або пожалування гідна а так широко розповсюджена в нинішній суспільности розбіжність умів і сердець, і де заходила konieczність опиратися спільними силами об'єднаному напорови новочасних бурителів. В таких саме обставинах католики, здається, є майже змушені записуватися до неутральних станових союзів, однак таких, котрі все визнають справедливість і слухність, а католицьким членам полишають повну свободу совісті і можливість послуху церковним заповідям. До Єпископів належить, щоби там, де з причини особливих обставин узнають такі союзи за konieczні, а релігії не загрожуючі, позволяли католицьким робітникам до них належати, однак маючи перед очима ті засади і застереження, які поручав бл. п. Наш Попередник Пій X. Перше і головне з тих застережень є се, щоби побіч тих станових союзів були все стоваришення, котрих ціллю є образование, і вироблення своїх членів в справах віри і обичаїв, щоби вони могли внести доброго духа в ті станові союзи, котрим самі повинні рядитися в своїм поступованню. Через те такі стоваришення принесуть найкращі овочі і поза обсягом своїх членів.

Томуто енцикліці Льва XIII. треба приписати, що такі

робітничі стоваришення всюди так поширилися, що хотяй — на жаль — соціалістичні і комуністичні стоваришення чисельно їх перевисшають, всеж таки лучать в собі велике число робітників і можуть успішно такв границях поодиноких народів, як і на міжнароднім терені боротися о права і слухні домагання католицьких робітників, а тимсамим обставати за здоровими християнськими засадами для суспільности.

Союзи инших станів.

До того треба додати, що засади про природне право стоваришення, котре Лев XIII. так розумно обговорив а і так сильно оборонив, почато легко примінювати й до инших стоваришень, не лиш робітничих. Тому енцикліці Льва XIII. в чималій мірі можна приписати, що такі дуже хосенні стоваришення почали розвиватися і кріпшати з кождим днем також між рільниками і в середнім стані, та инші того рода організації, в котрих з економічним хісном лучиться щасливо також плеканне духа.

Союзи хлібодавців.

Коли не можна того самого сказати про стоваришення хлібодавців і промислових керманичів, яких установи так горячо бажав Наш Попередник, а над котрих малим числом ми боліємо, не можна сего в цілости приписати злій людській воли, але радше дуже великим труднощам, що стоять на перешкоді таким стоваришенням, а які Ми добре знаємо і належно вміємо оцінити. Однак жиємо кріпкою надією, що і ті труднощі дадуться небавом усунути і тому з щирою радістю вже тепер витаємо не даром пороблені в тім напрямі проби, котрих додатні висліди обіцяють на будуче еще обильніші овочі.

Висновок: „Rerum Novarum“ се Magna Charta суспільного ладу.

Всі ті добродійства енцикліки Льва, Пречесні Браття і улюблені Сини, котрі ми не так описали, як радше злегка натякнули, є так числені і так великі, що ясно показують, що той безсмертний документ зівсім не представляє прегарного, однак недоступного ідеалу людської суспільности, але радше, що Наш Попередник зачерпнув свою науку з Єванге-

ля, з того все живого і життєдайного жерела, котре може ту нещасну і внутрішню боротьбу, роздираючу людську родину, хоч не сейчас закінчити, то бодай дуже злагіднити. Що той добрий посів, кинений так обильно перед сорок літами, впав на добру землю, о сім свідчать гарні овочі, котрі за божим благословенням збирає для свого хісна Христова Церков і цілий людський рід. І не буде се навмання сказано, що енцикліка Льва через пробу довгого часу показалася „Великою Картою“, на якій як на фундаменті мусить опертися ціла християнська діяльність в суспільній квестії. Хто однак хоче легковажити ту папську енцикліку і її споминку, такий або богохулить проти того, чого не знає, або з того, що знає, нічого не розуміє, а коли розуміє, то заслугує на публичну нагану, яко несправедливий і невдячний.

Тому, що з бігом літ повстали деякі сумніви, щодо властивого пояснення декотрих точок енцикліки Льва або щодо заключень, які належить з неї витягнути, так що се дало причину навіть самим католикам до не все спокійної виміни думок, а з другої сторони нові потреби наших часів і змінені умовини життя вимагають докладнішого примінення науки Льва і деяких конечних доповнень, дуже охотно вихіснюємо нагідну спосібність, щоби в міру наших сил і відповідно до нашого Апостольського Уряду, через котрий стаємося довжниками для всіх (Римл. 1, 14), задоситьучинити тим сумнівам і вимогам нинішних віків.

II.

Голос Церкви в суспільних і економічних справах.

Перед приступленням до тих обяснень треба пригадати поставлену вже Львом XIII. засаду, що маємо право і обовязок вирішування найвисшою повагою в суспільних і економічних справах. Вправді не поручено Церкві провадити людей до проминаючої і несталої щасливости, лиш до вічної, ба навіть Церков уважає, що не вільно їй мішатися без причини до земських справ, однак Церков ніяк не може зречися повіреного їй Богом обовязку уживання своєї власти не в технічних річах, до чого не має ані властивих середників, ані особного післаництва, але в усім, що відноситься до морального права. Що сего тичиться, то депозит правди повірений Нам Богом і найтяжший обовязок поширювання, пояснювання і голошення цілого морального закона та обстоювання його в догідну і недогідну пору, піддає Нашому найвисшому осудови так порядок справ суспільних, як і економічних.

Бо хотяй економічна справа і моральна дисципліна, кожда в своїм обсягу, рядяться своїми засадами, однак є блудним твердження, що порядок економічний і моральний так від себе віддалені і так собі чужі, що перший під жадним оглядом не є залежний від другого. З певністю, економічні права, впливаючі з природи річий і зі здібностей людського тіла і душі, означають, яких границь в економічній області людська справність не може досягнути, а які може досягнути з приміненням певних середників, однак сам розум показує ясно з природи річий і з індивідуальної та соціальної природи чоловіка ту ціль, яку сам Бог Творець приділив цілому економічному порядку. Є оден моральний закон, який нам приказує шукати в кож-

дім нашім ділі нашої найвисшої і послідної ціли. Подібно в поодиноких царинах учить нас простолінійного стремління до тих цілей, котрі пізнаємо, що сама природа, чи радше Творець природи витичив їх тому обсягови починів і учить підпорядковувати гармонійно ті останні остаточній ціли. Якщо будемо послужні тому запові, в наслідок сего питоменні ціли так індивідуальні, як і суспільні пошукувані в економічній справі долучаться справно до ряду загальних цілей і ми при їх помочи немов по степенях вступаючи, осягнемо найвисшу ціль всіх річий, Бога, котрий є для себе і для нас найвисшим і невичерпаним Добром.

1. Про посідання або право власности.

Пристаючи до поодиноких питань, починаємо від посідання або права власности. Ви знаєте, Пречесні Браття і Улюблені Сини, що бл. п. Наш Попередник мужно боронив права власности проти кличів соціялістів свого віку, виказуючи, що повалене права власности вийде не на добро, але на остаточну погубу робітничої кляси. Коли не бракує таких, що найбільше кривдячим способом очернують Найвисшого Архієрея і саму Церков, немовби стали і доси стоять по стороні богатих проти пролетарів, а з другої сторони й не всі католики погоджуються в правдивім толкованню гадки Льва XIII, уважаємо за відповідне оборонити католицьку науку в тій справі від очернень і забезпечити перед ложним толкованем.

Його індивідуальна і суспільна прикмета.

Отже найперше нехай всі уважають за річ певну і доказану, що ані Лев XIII, ані богослови, маючи Церков за провідника і учителя в наукуванню, ніколи не заперечували, ані не сумнівалися о подвійній рації посідання, індивідуальній і суспільній, о скільки має на оці добро одиниць або добро публичне. Противно, все однодушно твердили, що право приватного посідання дає людям природа, чи сам Творець будьто, щоби одиниці могли заосмотрити себе і свої родини, будьто, щоби при помочи тої установи добра призначені Творцем для цілого людського роду дійсно служили тій ціли. Того всього ніяк не можна осягнути, як лиш заховуючи певно означений порядок.

Однак належить пильно беречися подвійної стромовини, о яку можна з'ударитися. Бо як з заперечення або ослаблення соціального характеру і публичного права власности впадається або зближується до т. зв. індивідуалізму, так відкидаючи або ослаблюючи його приватний і індивідуальний характер скорим кроком зближується до колективізму або принайменше муситься доторкнути його засад. Якщо того не будеться мати перед очима, легко впадеться на узбереже модернізму морального, правного і соціального, перед котрим Ми остерігали в енцикліці виданій на початку Нашого Понтифікату*). Нехай о сім памятають ті всі любителі новинок, котрі не встидаються соромно очернювати Церков, немовби вона дозволила на впроваджене до богословської науки поганського поняття власности, на місце котрого належалоби впровадити зівсім инше, котре з подиву гідним незнанем річи називають християнським.

Обовязки впливаючі з посідання.

Щоби означити певні границі спорам, які піднято в справі посідання і обовязків з ним злучених, належить на початку поставити фундаментальну засаду Льва XIII: відріжнене права власности від його уживання. Бо т. зв. заміна справедливості приказує перестерігати свято поділу посідання і не переступати границь власного посідання через порушення чужого права; а що властители мають чесно уживати своєї власности, се не належить до чесноти справедливості, лиш до инших чеснот, котрих виповнення не можна домагатися на дорозі права. Тому неслухно деякі голосять, що в тих самих границях міститься посідання і його честиве уживання. Тимбільше ложним є твердження, що через надужитте або надуживання тратиться право власности.

Для того виконують спасенне і всякої похвали гідне діло ті, що заховуючи згідливість умів і ненарушимість науки подаваної все Церквою, стараються означити внутрішню природу тих обовязків і границі, котрі ізза конечности суспільного життя очеркують або саме право посідання або уживання, чи виконування посідання. А насупроти ошибаються і блудять ті, котрі питоменність особистого посідання стараються так витончити, що фактично її нівечать.

*) Енци. Сibi arcano, з дня 23/12 1922.

13.312.

Що може вчинити держава.

Справді з самого характеру приватної власности, який ми назвали індивідуальним і zarazом соціальним, випливає, що в тій справі належить узгляднити не лиш особисту користь, але також загальне добро. Знова подрібне означення тих обовязків в разі конечности, коли природне право того не робить, належить до керманичів держави. Тому державна власть маючи на згляді дійсну конечність публичного добра, може ближе означити в світлі природного і божого права, як посідачі можуть честиво або неможуть уживати своїх дібр. Що більше, Лев XIII. розумно учив, що Бог полишив старанно людей і установам народів означенне приватної власности. Бо як інші складники суспільного життя, так і посідання зівсім не є незмінне, о чім свідчить історія і Ми самі колись тими словами висказали: „Як ріжнородні форми приняла власність, почавши від первісної форми, яку їй надали народи прості і неокресані, а яку еще й нині можна денеде завважити, переходячи від форми посідання патріархальної епохи і так по черзі до ріжних тиранських форм (яке то слово беремо в клясичнім значінню), дальше через февдальні, монархістичні, аж до ріжних форм новіших часів.“ *) Однак є ясною річею, що державі не вільно до вподоби послуговуватися тою властію. Бо все мусить зістати незаймане і ненарушиме природне право приватного посідання і переказування дібр дорогою спадщини, чого держава не може усунути, бо чоловік є давніший від держави, а також домово суспільність є льогічно і дійсно вчасніша від державної суспільности. Тому вже премудрий Папа освідчив, що не годиться державі вичерпувати приватної власности надмірними податками і оплатами. Бо коли право приватного посідання дібр не є дане людським законодавством, але природою, не може публична власть його усунути, а лишень означити спосіб його уживання і приладити до загального добра. Якщо держава узгіднює приватну власність з вимогами загального добра, не стається ворогом, але віддає дружну прислугу приватним власникам, бо в той спосіб успішно протиділає, щоби приватне посідання дібр, котре найдбаливійший Творець природи дав яко підпору для людського життя, не спричиняло нестерпних шкід і тим чином не прова-

*) З промови до Зборів Католическої Акції в Італії дня 16. мая 1926.

дило до погібелі; ані також приватної власності не підтинає, лиш її стереже, а приватного посідання не ослаблює, лиш його скріплює.

Обовязки зглядом вільних доходів.

Ба навіть свобідні доходи не є полишені цілком своєвільности чоловіка, а іменно ті, котрих не потребує до урядження життя відповідно і гідно до свого становиска. Овшім св. Письмо і св. Отці Церкви найвиразнішими словами безперестанно пригадують богачам, що силою тяжкої заповіді є обовязані до виконування милостині, доброчинности і великодушности. З засад поставлених Ангельським Доктором доказуємо, що видаванне більших доходів на діла, даючі ширшу можність дохідної праці, щоби лиш така праця попирала справи наравду хосенні, є річею особливо пригожою до потреб нинішних часів і є виповненням чесноти великодушности.

Титули набуття власности

Традиція всіх часів, як рівнож наука Нашого Попередника Льва ясно свідчать, що первісно доходить ся до набуття власности через заняття нічиєї річи і через працю, котра перетворює матерію. Нікому не робиться кривди, хоч дехто противне сему торочить, коли займається річ лежачу відлогом або котра до нікого не належить. А праця, яку чоловік виконує в своїм імені і котрою надається річи нову форму, чи збільшується її вартість, є тим правним титулом, що признає овочі працюючому.

2. Капітал і праця.

Цілком інакше мається річ з працею, яку віднаймається іншим і виконується в обсягу чужої власности. До неї передусім відноситься то, що Лев XIII назвав найправдивішим, що не з чого іншого, але з праці робітника родяться багатства держав. Бо чи не бачимо власними очима, що ті преобильні добра, з котрих повстають людські маетки, витворюються і повстають руками робітників, котрі будьто самі працюють, будьто послугуються прирядами і машинами, дивним способом помножують видатність. Справді нема нікого, хто не знавби, що ніколи ніякий нарід не дійшов до більшого і значнішого багатства з недостатку і убожества, як лиш спільною

велитенською працею всіх співгорожан, се є тих, що кермують працею, як і тих, що виконують поручення. Однак не менше є очевидним, що всі ті змагання булиби даремними і безуспішними, ба навіть булоби неможливим о них спокушуватися, якщо Бог, Творець всесвіта, не уділив вперед з своєї доброти богатств, природного знаряддя, помочи і сил природи. Бо щож іншого становить працю, як не примінення і уживання сил душі і тіла до тих річей або через них самих? Закон природи або божя воля тим законом проголошена вимагає, щоби був захований належний порядок в приміненню природного капіталу до людських потреб. Той порядок полягає на тім, щоби кожда річ мала свого властителя.

Нічим є капітал без праці, а праця без капіталу.

З того випливає, що коли хтось не працює власним маєтком, тоді праця одного має злучитися з капіталом другого; одно без другого нічого не вдіє. Слушно завважив се Лев XIII пишучи: „Не може істнувати капітал без праці, ані праця без капіталу“. Тому є цілком ложно приписувати самому капіталови або самій праці то, що одержується при співділанню тих двох чинників. Рівнож зівсім є несправедливо, щоби одно з них приписувало собі вислід, заперечуючи при тім успішність другого.

Несправедливі домагання капіталу.

Справді довго капітал за много собі приписував. Щонебудь витворено, які небудь зібрано овочі, капітал собі всьо присвоював, полишаючи робітникови ледво стільки, що може вистарчити для скріплення і відсвіження сил. Бо деякі голосили, що на підставі певного зівсім незмінного економічного права накопичення цілого капіталу належить богатим і що на підставі того самого права робітники є присуджені на всегдашний недостаток пролетарського життя. Що правда, дійсний стан річий не все і не всюди погоджувався з тими засадами лібералів, званими загально манчестерськими. Однак не можна заперечити, що економічно-супільні інституції стало і усильно до того склонювалися. Вжеж ніхто не подивується, що ті ложні засади і лицемірні домагання були різко поборювані не лиш тими, котрих позбавляли природного права осягнення ліпших життєвих умовин.

Несправедливі домагання праці.

Тому до подразнених робітників прилучилися й так звані „умовики“ (інтелектуалісти) протиставлячи уроєному праву рівнож уроєну моральну засаду, що всі продукти і доходи, по відтрученню лиш того, що потрібне до підсилення і оживлення капіталу, належать з самого права робітникам. Сей блуд, оскільки є принадніший від блудних тверджень деяких соціялістів, немовби всьо, що спомагає продукцію, належить передати державі, як кажуть, має бути „соціялізоване“, о стілько є небезпечніший і лекше може звести необережних: принадна отруя, яку жадібно всисають многі, котрих явний соціялізм не міг обманити.

Норма справедливого поділу.

Так капітал, як і праця, не хочачи загородити собі тими ложними засадами дороги до справедливости і мира, повинні були взяти собі в пересторогу премудрі слова Нашого Попередника: „Хоч земля зістала поділена між поодиноких людей, не перестала служити хіснови всіх.“ Того самого і Ми дещо висше навчали голосячи, що поділу дібр через приватну власність довершила сама природа, щоби сотворені річі могли певним і тревалим способом приносити людям користь. І то все треба мати перед очима, щоби не зблудити з простої дороги правди.

Бож не всякий поділ дібр і багатств поміж людей є відповідний до осягнення наміченої Богом ціли або вповні або в тім степені, як належалоби. Тому належить багатства, які через економічно-суспільний зріст заєдно збільшаються, так розділити між поодинокі особи і верстви людей, щоби був захований вихвалюваний Львом XIII загальний пожиток всіх, або іншими словами, щоби неткнено було заховане спільне добро цілої суспільности. На підставі права суспільної справедливости не може одна верства виключувати другу від участі в зиску. Не менше нарушує то право верства богачів, коли майже вільна від журб серед своїх багатств, уважає справедливим той порядок річий, в яким всьо припадає їм, а нічо робітникови. Рівнож нарушує се право й робітнича верства, коли сильно подразнена подоптанням справедливости і дуже покwapно та злим способом доходячи лиш свого права, котрого є свідома, жадає всього для себе яко витвору

власних рук, та через се поборює і хоче знести власність, доходи і зиски, не здобуті працею, якогобудь вони є рода і якунебудь ролю відграють в людській суспільности, не з іншої причини, а лиш тому, що не дійшлося до них працею рук. Не можна поминути мовчанкою, що в тій справі деякі недорічно і неслухно наводять слова Апостола: „Коли хтось не хоче працювати, нехай не їсть.“ (2. Сол. 3, 10); бо Апостол звертається проти тих, котрі здержуються від праці, хоч можуть і повинні працювати, та наповідає, щоби ревно користали з часу і сил чи то тіла чи духа, чи духа і не були тягарем для других, коли самі можемо про себе подбати. Апостол зівсім не навчає, що сама праця є одинокою підставою до отримання поживи і доходу.

Отже кожному належить віддати часть дібр і так всьо урядити, щоби поділ сотворених дібр примінено і достроено до правил загального добра, або суспільної справедливости, котра, як кождий розумний чоловік бачить, є нині дуже нарушена ізза величезної різниці між горсткою богачів і безчисленною товпою бідаків.

3. Двигнення пролетаріату.

Двигнення пролетаріату се головна ціль, до котрої Наш Попередник поручив конечно зміряти. Се тим сильніше треба підчеркнути і тим частійше повторяти, що дуже часто забувано на ті спасенні поручення Папи, чи то доцільно замовчуючи про них, чи то уважаючи їх за неможливі до переведення, підчас коли вони могли і повинні бути виконані. Не втратили вони в наших часах на своїй силі і мудрости через то, що нині розлявся предвиджений Львом XIII страшний павперизм. Вправді положення робітників поліпшилося і стало догіднійше, особливо в культурнійших і більших державах, в котрих не можна сказати, що всіх робітників діткнула нужда і нищить недостаток. Але в міру, як техніка і людський промисл розвинулися і поширилися з так великою скорістю в численних краях, чи то в так званім новім світі, чи в царствах далекого Сходу, вже славних з старинної культури, зросло рівнож незмірне число убогих пролетарів, котрих крик кличе з землі до Бога. До них прилучуються нечислені ряди рільних робітників, засуджених на найтяжші життєві умовини і позбавлених всякої надії одержати колись кавалок землі

і тому підчинених на всегда умовам пролетаріату, якщо не примініться до них відповідних і успішних средств. Хотяй є великою правдою, що належить добре відрізняти пролетарський стан від павперизму, то однак з одної сторони та величезна скількість пролетарів, а з другої сторони велитенські богацтва горстки богачів є незбитим доказом, що богацтва, котрі так дуже зросли в нашій так званій „промисловій” епосі, не є справедливо розділені і примінені до різних верств суспільности.

Належить піднести пролетаріат, уможливляючи йому посідання.

Тому належить всіми силами стреміти до того, щоби принайменше на будуче здобуті капітали нагромаджувалися в рівномірній пропорції в руках богачів і були в достаточній мірі розділювані між робітників, не тому, щоби ті занехали працю, бо — чоловік народився до праці, як птах до літання, — але щоби ощадністю побільшили свій маєток; мудрим завідуванням побільшеного маєтку облегчать собі і запевняють двигання родинних тягарів. Так видобудуться з непевної житевої судьби, котра сюда й туди кидає пролетарів і не лиш зможуть зносити прикrostи життя, але будуть мати надію, що й на випадок своєї смерті відповідно забезпечать тих, котрих по собі лишать.

То всьо Наш Попередник не лиш зазначив, але ясно і отверто голосив, а Ми в тій енцикліці з новою силою повторюємо. Якщо сего не переведеться в життє енергічно і безпроволочно, нехай ніхто не думає, що буде можливо успішно боронити порядку і мира людської суспільности проти ворохобників нових поглядів.

4. Справедлива заплата.

Не осягнеться того, коли пролетарі, як се Ми сказали за нашим Попередником, при своїй справности і ощадности не дійдуть до якогось скромного маєтку. А з чого, коли не з заплати за працю, при ощаднім життю, зможе відложити собі щось той, котрий не посідає нічого иншого крім праці, якою заробляє на життя і заспокоєння инших життєвих потреб? Тому переходимо до квестії платні, яку Лев XIII назвав квестією великого значіння і о скілько зайде потреба, пояснимо і розвинемо Його науку і поручення.

І так найперше ті, котрі твердять, що угода наємної праці з своєї природи є несправедливою і що на її місце належить впровадити угоду спілки, голосять прямо недорічності і лукаво очернюють Нашого Попередника, котрого енцикліка „*Rerum novarum*” не лиш приймає слухність заплати, але широко обговорює спосіб її урегулювання по засадам справедливости.

Однак в нинішніх суспільних обставинах уважаємо за відповіднійше, щоби по можности контракт праці був дещо злагіднений контрактом спілки, що вже в ріжнородний спосіб зачалося практикувати з немалим хісном робітників і працевдавців. Тим чином робітники і урядники стаються спільниками в посіданню або в заряді і в певній мірі участвують в зисках.

Щоби означити, яка повинна бути справедлива платня, треба узгляднити не оден, а много моментів, як се мудро сказав Лев XIII: „устійненне справедливої заплати залежить від многих причин”. Тими словами збиває легкодушність тих, котрі думають, що так важну справу можна легко розв'язати при помочи одної міри і то дуже далекої від дійсности. Особенно помиляються ті, що не вагаються голосити засади, немов праця стільки вартує і в такій висоті повинна бути винагороджена, скільки вартости посідають добра нею витворені і тому робітник має право домагатися для себе того всього, що принесла його праця. Як дуже ся засада відбігає від правди, показується з того, що Ми обговорили про капітал і працю.

Індивідуальний і суспільний характер праці.

А вжеж легко зрозуміти, що як в маєтку, так і в праці, особливо діваній иншим, треба узгляднити крім особистого характеру або індивідуального також характер суспільний. Якщо не існувавби організм правдиво суспільний, якщо суспільний і правний устрій не боронивби виконування праці, якщо ріжні ремесла взаємно від себе залежні не злучилися з собою і себе взаємно не доповняли, якщо — а се важнійше — не злучилися і не злялися немов в одно розум, капітан і праця, людська діяльність не булаби спосібною видати овочі. Тому є неможливо слушно оцінити і справедливо винагородити праці, коли не звернеться уваги на її суспільний і індивідуальний характер.

Потрійний згляд.

З тої подвійної ціли, з самої природи річи питомої людській праці, впливають дуже поважні наслідки, які повинні бути нормою в регулюванні і означенні висоти винагороди.

а) Удержання робітника і його родини.

Передусім належить дати робітникові таку винагороду, яка вистарчає на удержання його і родини. Очевидно є слушним, щоби й інші члени родини по своїм силам причинялися до спільного удержання всіх, як се бачимо передусім в рільничих родинах а також у многих ремісників і дрібніших купців. Але є негідним надуживати дитинного віку або слабих сил жінчини. Матері родин повинні особливо працювати в дома і в його найблизшій окруженню, посвячуючися домовим заняттям. Найбільшим надужиттям, яке за всяку ціну повиннося усунути, є то, що матері родин ізза недостатку зарібку батька є змушені займатися зарірковою працею поза домом, з занедбанням властивих собі печалий і обовязків, а головно виховання дітей. Тому всіма силами належить старатися, щоби батьки родин отримували досить велику заплату, яка вистарчилаби на заспокоєння всіх звичайних домових потреб. А коли в нинішніх обставинах не все може бути то заховане, суспільна справедливість вимагає як найскоршого впровадження таких змін, в яких кождому дорослому робітникові булаби запевнена того рода винагорода. Не від річи буде віддати тут заслужену похвали тим всім, котрі дуже мудро і хосенно досвідчали і пробували ріжних доріг, щоби примінити винагороду за працю до тягарів удержання родини так, щоби з їх побільшенням й заплата була більша; а навіть, коли приключиться konieczність, щоби вистарчило на надзвичайні потреби.

б) Умовини варстату праці.

При означенні висоти платні належить рівнож мати на згляді варстат праці і підприємця; бо несправедливо домагалобся надмірної платні, якої варстат не може давати без свого упадку і впливаючих з відси злиднів робітників. Однак неможна сего уважати за слушну причину до зменшення робітничої платні, коли варстат дає менші зиски з причини оспалости і лінивства або з браку старання о технічний

і економічний поступ. Коли варстат не має зисків вистарчаючих на належну винагороду робітників ізза несправедливого обтяження данинами або через вимушування продажі своїх витворів понизше слушної ціни, то ті, що в той спосіб його нищать, стаються винними великого злочину, бо позбавляють робітників справедливої платні і вони з konieczности мусять прийняти меншу платню від тої, яка їм належиться.

Отже всі, робітники і керманичі, злучивши свої сили і стремління, нехай стараються побороти ті труднощі і перешкоди, а в тім спасеннім ділі нехай помагає їм мудра опіка публичної власти. Якщо дійде до остаточних труднощостей, тоді доперва треба розважити, чи варстат може витревати в зачатім ділі, чи також яким иншим способом належить допомогти робітникам. В тій переважній справі мусить існувати між робітниками, а керманичами і успішно відділювати певне приязне відношення і християнська згідність умів.

в) Згляд на загальне добро.

Вкінці висота винагороди мусить бути примінена до загального економічного добробуту. Вже висше виказано, як дуже причиняється до того спільного добробуту, коли робітники і працівники доходять поволи до скромного капіталу відложивши певну часть зарібку, котра лишається по покриттю конечних видатків. Однак не можна поминути і иншої, не менше важної, а в наших часах особливо конечної справи, щоби тим, котрі можуть і хочуть працювати, достарчено можність заробковання. Се немало залежить від означення висоти зарібку; коли її вдержиться в слушних границях, може допомогти і навпаки, може зашкодити, якщо ті границі переступить. Хтож не знає, що надмірне зменшення платні або її збільшення понад міру було причиною здержання робітників від праці? То зло, котре — як бачимо — розпаношилося головно в часах Нашого Понтифікату, вже многих унесчасливило: робітників кинуло в нужду і покуси, зруйнувало гаразд в державах і наразило на небезпеку публичний порядок, мир і спокій цілого світа. Тому є незгідним з суспільною справедливістю, щоби злегковаживши згляд на публичне добро, для власної користи обнижувати або підвисшувати винагороду робітників; вона вимагає такого урегулювання справи зарібків при узгідненню поглядів і стремлінь, щоби якнайбільше робіт-

ників могли знайти працю і отримати відповідні середники до життя.

До того власне починається захованне слушної пропорції в зарібках, з чим тісно лучиться належна пропорція ціи, за які продається витвори різних галузей продукції, як рільництва, промислу і інших. Якщо буде то всьо відповідно перестерігатися, тоді різні роди продукції злучаться немов в оден організм, наберуть сили і по образу членів взаїмно помагатимуть собі і усовершеняться. І тоді доперва правдиво буде розвязана економічно-суспільна квестія та осягне свою ціль, коли всім і поодиноким людям будуть доступні ті всі добра, котрі можна здобути богацтвами і середниками природи, технікою і суспільною організацією господарського життя. Тих дібр повинно бути стільки, скільки потрібно до задоситьучинення конечним потребам і слушним людським вимогам, як рівнож до зближення людей до того щасливого способу життя, який, оскільки справу розсудно поведеться, не лиш не стоїть чесноті на перешкоді, але противно дуже їй помагає.

5. Обнова ладу в суспільности.

Що дотепер було сказане про слушний поділ дібр і справедливу винагороду, відноситься до поодиноких осіб і лиш посередно дотичить суспільного порядку, для которого обнови по засадам здорової філософії і усовершення після найвисших заповідей евангельського права Наш Попередник Лев XIII. посвятив цілу свою журбу і весь свій ум. Щоби однак його щасливий починок утревалився, а решта довершилася і на людську родину сплили еще обильніші і радісніші користи, є передусім конечні дві річі: реформа існуючих уряджень і поправа обичаїв.

Коли говоримо про реформу уряджень, насувається на ум особливо держава, не щоби завдяки їй належало вичікувати загального уздоровлення відносин, але тому, що з вини індивідуалізму, який Ми назвали проступком, дійшло до того, що по поваленню і сливе вигасненню того колись богатого і так складно в різного рода організаціях розвиненого суспільного життя, полишилися майже самі поодинокі люди і держава. Се сталося з немалою шкодою для самої держави, котра стративши характер суспільного правительства і принявши на себе всі тягарі, які передше спочивали на плечах тих роз-

битих організацій, є завалена і обтяжена майже безчисленними справами і обов'язками.

Бо хоч є правдою, що й історія виразно potwierджує, що з причини змінених життєвих умовин нині лиш великі організації можуть сповнити много завдань, з яких давнішими віками могли вивязатися і малі організації, то однак зістає непорушною і незмінною та переважна засада суспільної філософії, що як не подоба видирати поодиноким людям і передавати організаціям то, що вони на власну руку і власним промислом можуть виконати, так рівнож є великою кривдою і замішанням правого порядку, відмовляти меншим і низшим організаціям права виконання того, що лежить в їх силах, а переказувати се якійсь більшій і висшій організації; бо кожда суспільна діяльність з природи свого призначення повинна давати поміч членам суспільного організму, а ніколи їх нищити і в себе поглищувати.

Треба, щоби начальна державна власть дозволила низшим організаціям зайнятися справами і журбами меншої ваги, котрі зрештою дуже її обтяжувалиби. За се вона тим свободнійше, ліпше і успішнійше виповнить то всьо, що єдино до неї належить і що вона сама може лиш зробити: кермуючи, чуваючи, налягаючи, караючи, залежно від випадку і конечности. Тому керманичі нехай будуть сильно переконані, що чим совершеннійший буде панувати єрархічний порядок між ріжними організаціями, при захованню тої засади о їх помічничій ролі, тим сильнішою станеться суспільна власть і справність, та тим щасливійшим і відраднійшим стан держави.

Співпраця „станів“.

Головною цілею, стремлінням держави і кожного горожанина повинно бути то, щоби положивши кінець сваркам противних собі клас, судити і підпирати згідну співпрацю всіх станів. Тому є конечною річею, щоби суспільна політика занялася з цілою ревністю обною станових організацій. Бо справді людська суспільність знаходиться тепер в бурливим і тому непевним та хитким положенню, бо опирається на клясах о противних стремліннях і тому склонних до вороженечі та боротьби.

Бо хоч праця, як се гарно вияснює Наш Попередник в своїй енцикліці, не є марним товаром, але належить узнати в ній людську гідність робітника і тому не може бути пред

метом купна і продажі, як котрийнебудь товар, то однак нині є такий уклад відносин, що подаж і попит праці на торзі — як кажуть — ділить людей на дві частини або табори. Незгода тих таборів замінює той ринок праці немов на побоєвище, де на противних фронтах завзято боряться з собою ті табори. Кожний добре розуміє, що треба як найскорше зарадити тому найбільшому лихови, яке стручує в погибіль цілу людську суспільність. Але совершенно uzдоровлення доперва тоді можна буде досягнути, коли по усуненню того противенства між ними установляться добре зорганізовані члени суспільного організму, іменно „стани“, до котрих зачислиться людей не після становиска, яке хтось займає на ринку праці, але після різнородности суспільного звання, яке виконується. Вже з природи то впливає, що як люди злучені сусідством місця творять громади, так рівнож ті, що виконують оден фах, будьто економічний, будьто иншого рода, лучаться в певні стоваришення або союзи так, що ті союзи послугуючися власним правом многі люди називають і уважають як не за сущне державної суспільности, то принайменше за природне.

Коли лад, як велично се доказує св. Тома, є єдністю, що повстає з многих річий через відповідний розклад, то правдивий і природний суспільний лад вимагає, щоби ріжні члени суспільности злучилися в одно певним сильним узлом. Ся сила еднаюча поодинокі стани міститься в тожсамости продукуваних дібр і виконуваних обовязків, котрі в спільнім змаганню мають на цілі працедавці і працівники тої самої категорії, а також в тім загальнім добрі, до котрого всі стани, кожний в своїм обемі, повинні дружно і згідно причинятися. Та єдність буде тим сильнійша і успішнійша, чим совіснійше поодинокі люди і ріжні фахові організації будуть старатися виконувати свій завід і в нім відзначитися.

З того легке заключенне, що в тих союзах повинно ся ставити на першім місці ті справи, котрі є спільні для цілого стану, а між ними як найбільше треба пособляти ту, яка причиняється до загального добра держави, що є спільним стремлінням кожного стану. Знова ті справи, котрі відносяться до окремих користий або страт панів і робітників та вимагають особлившої печаливости і старання, можуть одні і другі осібно розважити і залежно від випадку рішати.

Хиба не треба пригадувати що те, що Лев XIII сказав.

про форму правительства, з захованням належної пропорції можна рівнож примінити до союзів або збірних організмів, а іменно, що вільно людям вибрати форму, яка їм подобається, щоби лиш задоситьучинити вимогам справедливості і загального добра. Бо подібно, як мешканці громади звикли закладати стоваришення найрізномордніших цілей, а кождий має повну свободу належати до них або ні, так також ті, що працюють в тім самім ремеслі, нехай зложать спільно довільні союзи для цілий під певним зглядом звязаних з виконуваним фахом. Тому, що бл. п. Наш Попередник з осібна і найдокладнійше обяснив ті вільні союзи, вистарчить то одно пригадати, що чоловік має незаперечене право не лиш закладати такі союзи, котрі є приватного права і характеру, але також свобідного вибору форми організації і правил, які по його думці найліпше ведуть до наміченої цілі. Таку саму свободу належить признати в закладаню стоваришень, які виходять поза межі заводу. А ті вільні союзи, що вже процвітають і приносять спасенні овочі, нехай собі поставлять за ціль приготувити дорогу тим совершеннішим фаховим організаціям, про котрі була висше згадка і з мужеською енергією нехай то переведуть по думці християнської суспільної науки.

Вказівки суспільної економії.

Крім того належить старатися про щось инше, що тісно лучиться з попереднім. Як єдність людської суспільности не може спочивати на противенстві кляс, так рівнож не вільно правдивого порядку господарського життя полишати свобідній і незвязаній боротьбі сил. Бо з тої засади, немов з затроєного жерела виплили всі блудні доктрини „індивідуалістичної“ економії, котра забуваючи, чи не здаючи собі з того справи, що господарське життя має також свою суспільну і моральну сторону, судила, що його належить уважати за цілком свобідне і незалежне від державної власти тому, що воно буцімто має для себе нормуючий чинник в торгівлі або в свобіднім суперництві співубігателів; то співубігательство мало би ним кермувати о много ліпше, чим інтервенція якогонебудь сотвореного ума. Але-ж свобідне суперництво, хоч обмежене певними границями є пригоже і дуже хосенне, то однак зівсім не може кермувати цілою економією; се надто ярко показали наслідки, коли полишено свободу ділання теорії

лихого індивідуалістичного духа. Тому се дуже конечна річ наново піддати і підпорядкувати господарське життя правдивій і успішній кермуючій засаді. Однак се завдання тим менше виконає економічна перевага (супремація), котра від недавня заступила вільну конкуренцію, бо вона сама є сліпою і напрасною силою, котра, щоби була хосенною для людей, мусить бути сильно унята в карби і мудро кермована; сама не може себе заховстати і собою поводити. Тому належить шукати чогось висшого і взнеслійшого, що малоби карно і вповні рядити тою супремацією; тим є справедливість і суспільна любов. Тому сею суспільною справедливістю мусять перенятися інституції так поодиноких народів, як і цілого суспільного життя, а передусім се необхідна річ, щоби вона сталася правдиво успішною, або щоби створила такий правний і суспільний порядок, котрим немов віддихало би ціле господарське життя. Суспільна любов повинна бути немов душею того порядку, над котрого успішним перестеріганням і обороною повинна старанно чувати публична власть. А може се тим лекше виповнити, коли скине з себе ті тягарі, котрі — як висше виказано — цілком до неї не належать.

Ба навіть годиться, щоби різні держави з огляду на се, що в економічній області так дуже від себе залежать і потребують взаємної помочи, спільним змаганням і спільним трудом через розумні умови і інституції стреміли до витворення благословенної в своїх наслідках співпраці на поли міжнародної господарки.

Коли відповідно до того, що сказано, обновиться члени суспільного тіла і коли господарсько-суспільному життю повернеться його провідну засаду, тоді і про се тіло під певним зглядом можна буде сказати то, що Апостол сказав про містичне тіло Христа: „Ціле тіло зложене і споєне всякими вязами взаємної допомоги, по дійству відповідному для кожного поодинокого члена, бере собі зріст для збудовання самого себе в любові“ (Ефес. 4, 16).

Як загально відомо, недавно тому утворено особлившого рода організацію заводових союзів і корпорацій. З огляду на предмет сеї енцикліки мусимо і про неї коротко згадати, з додатком деяких відповідних уваг.

Сама державна власть так установляє заводовий союз (синдикат) яко правну особу, що надає йому певні ціхи монополевого упривілейовання. Лиш в той спосіб зтвердже-

ний союз може боронити прав робітників і працедавців (залежно від рода союзу), лиш такий є уповажнений укладатися в справі подажі і найму праці та заключувати збірні умови в тім згляді. Кожному лишається до волі приступлення до синдикату і лиш в тім обсягу можна назвати союз свободним. Бо обовязковими є союзні складки і різні інші оплати, котрих вимагається від всіх членів кожного заводу або занятя, чи то є робітники, чи працедавці, як рівнож всіх вяжуть умови праці заключені правно узнаним синдикатом. А все таки повинна бути урядова заява, що повисший правно узнаний синдикат не противиться істнованню інших союзів того самого заводу, однак не признаних правно.

Заряди і виділи складаються з делегатів обох союзів (іменно робітників і працедавців) того самого заводу. Державні органи і інституції яко правдиві і властиві рядять союзами і надають їм в спільних справах оден і той сам напрям. Заборонюється страйки; якщо сторони в спільних справах не можуть погодитися, вмішується уряд.

Хто лиш трошки приглянеться тій справі, яку Ми в зарисі описали, легко спостереже, які користи дає повисша інституція, а саме згідна співпраця різних кляс, підтненне соціалістичних організацій, здержанне їх переворотних змагань, вкінці осібна власть, виконуюча поміркований вплив. Щоби однак в так важній справі нічого не поминути і щоби належно повязати всьо з обговореними повисше загальними засадами і з тими, які зараз порушимо, мусимо заявити, що добре знаємо, що не бракує таких, котрі бояться, щоби держава місто ограничитися до несення конечної і вистарчаючої помочи, не захопила приватної ініціативи і щоби та нова організація союзів і кооператив не мала надто бюрократичного і політичного характеру, та щоби поза згаданими висше загальними користями не служила радше партикулярним політичним цілям, місто причинятися до впровадження і розвитку ліпшого суспільного ладу.

Щоби осягнути сю послідну найшляхотнійшу ціль і щоби правдиво та на стало поперти справу загального добра, уважаємо передусім і на першім місци за беззглядно конечне Боже благословенне, а дальше, щоби всі, котрих оживляє добра воля, працювали спільним змаганням над осягненням тої ціли. Крім того єсьмо переконані, що ту ціль — після дотепер сказаного — тим певнійше осягнеться, чим більше

буде число людей, котрі є готові служити тій справі своїм досвідом технічним, професійним і суспільним і — що важнійше — чим ширший буде в тім ділі вплив католицьких засад і їх примінення не зі сторони Католицької Акції, котра вирікається всякої діяльності відносячоїся стисло до союзів і політики, але зі сторони тих Наших синів, в котрих Католицька Акція ті засади заціплює і котрих приготовляє до виконання апостольства під проводом і по думці науки Церкви. Бо Церков, подібно, як всюда там, де обговорюється і розбирається етичні квестії, так і в області, про котру Нам тепер розходиться, ніколи не може пустити в непамять або занедбати порученого їй Богом обов'язку чування і навчання.

Однак то, що Ми сказали про обнову суспільного ладу і його усовершення, ніяким чином не може здійснитися без поправки обичаїв, як се ясно і незбито доказує історія. Бо існував колись певний суспільний порядок, котрий хоч не був совершенний і під кожним зглядом викінчений, однак беручи під увагу тодішні обставини і потреби, відповідав в певній мірі вимогам здорового розсудку. Колиж той порядок вже давно перестав існувати, то се сталося не тому, немовби не міг примінитися до змінених зчасом обставин і потреб через відповідний розвій і розширення себе, але але радше тому, що люди або засклеплені самолюбством противилися розширенню рам того порядку відповідно до зростаючого числа населення, або запоморочені позорами ложної свободи і иншими блудами, не терплячи над собою жадної влади пробували скинути з себе всякі її вязи.

Лишається нам еще, візвавши поновно на суд сучасний економічний систем і його найзавзятійшого противника, соціалізм, по виданню на них явного і справедливого засуду, до слідити глибше причину стільки недомагань і вказати на перший та найконечнійший зарадчий середник, полягаючий на праві обичаїв.

III.

Від часу Льва відносини дуже змінилися

Від часу Льва XIII справді улягли великим змінам так економічні відносини, як і соціалізм.

Найперше всі єсмо свідками великих змін в економічній області. Знаєте, Пречесні Братя і улюблені Сини, що бл. п. Наш Попередник в своїй енцикліці мав на оці передусім той господарський систем, в котрім чинности економічного життя на загал так відбуваються, що одні достарчують капіталу, а другі праці, як се він сам означив щасливим добром слів: „Не вистарчить капітал без праці, ані праця без капіталу“.

1. Зміна форми економічних відносин.

Лев XIII всіми силами старався, щоби власне той господарський систем узгіднити з засадами правого порядку. Звідси само з себе випливає, що той систем не заслугує на осудження. І дійсно, з своєї природи він не є злим. Аж тоді нарушує властивий порядок, коли капітал винаймає робітників або пролетарів в тій цілі і під такими услівями, щоби інтереси, а навіть ціле господарське життя оберталися по його волі і для його власної користи, без огляду на людську гідність робітників і на суспільний характер господарського життя, навіть з подоптаннем суспільної справедливості і загального добра.

Правдою є, що навіть нині не всюда існує виключно та форма господарства; бо є й инша форма, котра обнимає велику, чисельну і впливову скількість людей, пр. рільничий стан, в яким більшість людського роду здобуває собі чесним способом середники потрібні до життя. І той стан має свої тягарі і труднощі, про які говорив на многих місцях своєї

енцикліки Наш Попередник і Ми рівнож многократно доторкалися сеї справи в сій нашій енцикліці.

Аае від часу появи енцикліки Льва XIII, коли промисл розвинувся по цілім світі, запанував всюда капіталістичний господарський систем так далеко, що вдерся і проникнув економічні і суспільні відносини навіть тих, котрі живуть поза його обсягом, заціплюючи в них крім своїх користий також злі сторони і хиби та витискаючи на них своє пятно.

Тому, коли звертаємо увагу на зміни, яким від часу Льва XIII уляг передусім капіталістичний господарський систем, маємо на оці добро не лиш тих, що замешкують капіталістичні і промислові околиці, але загалом всіх людей.

В місце вільної конкуренції — економічна перевага.

На першім місці вдаряє в очи всіх то, що в наших часах громадається в руках немногих не лиш богацтва, але також величезна влада і деспотична економічна перевага. Та горстка людей не є навіть по найбільшій части власником, а лиш сторожем і адміністратором зложеного капіталу, однак розпоряджується ним по своїй волі і вподобі.

Ту перевагу визискують найгірше ті, що маючи в руках гріш і розпоряджуючи ним, беруть також під свою владу кредит і рядять позичками. Тим чином немов розділяють кров, якою жие ціле економічне життя і посідають в своїх руках якби його душу так, що проти їх волі ніхто не може віддихати.

То скупленне власти і сил, що видається бути якби природною ціхою найновішої економії, є овочем, котрий з своєї природи видала необмежена свобода конкуренційної борби. Она полишає при життю лиш тих, що є найсильніші, а се часто є рівнозначне з висказом: котрі з усіх боряться найбільше напрасно і найменше числяться з совістю.

То нагромадження богацтв і сили родить три відміни борби: поперше стремиться до утревалення економічної переваги; дальше бореться завзято о перевагу в державі, щоби було можна надуживати її сил і власти в економічній борбі; вкінци воюють між собою держави, чи то в той спосіб, що уживають сили і політики до здобуття економічних користий для своїх горожан, чи то послугуючися перевагаю своїх економічних сил намагаються розсуджувати міжнародні політичні спори.

Погубні наслідки.

Остаточні наслідки духа індивідуалізму в економічному життю є ті, котрі Ви, пречесні Братя і улюблені Сини і ба-чите і над ними болієте, а іменно, що вільна конкуренція сама себе забила; що на місце вільної торгівлі прийшла економічна перевага; що за жаждою зиску пішла непогамована жажда економічної переваги; що ціла економія сталася страшно твердою, неперебірливою в середниках і жорстокою. До того долучуються дуже великі шкоди, котрі впливають з поміщення і пожалування гідного злучення завдань і обов'язків публичної влади з завданнями і обов'язками самої економії. Одною з таких найбільших шкід є упадок поваги держави, котра вільна від всякої сторонничости і занята єдино добром загалу і справедливістю, повиннаби засідати на високім престолі якби цариця і найвисша роземниця, а так стається невірницею, виданою на жир людським похотям і пристрастям. А що тичиться міжнародних відносин, з того самого жерела виплили дві ріжні струї: з одної сторони економічний „націоналізм“ або також „імперіялізм“, а з другої сторони не менше шкідливий і гідний прокляття „міжнародний капіталізм“, або „міжнародний імперіялізм гроша“, для котрого вітчина є там, де добре.

Зарадчі середники.

В другій части сеї енцикліки, де подано дотичну науку, Ми вказали на середники, які можуть зарадити такому лиху, тому на сім місци вистарчить лиш коротко про них згадати. Тому, що сучасний економічний систем опирається передусім на капіталі і праці, є конечною річею, щоби в справі капіталу, праці і їх взаїмного відношення признано і в практиці примінювано засади здорового розуму або засади християнської суспільної філософії. В ціли уникнення небезпек так економічного індивідуалізму, як і колективізму, треба передусім дуже старанно розважити подвійний характер, се є індивідуальний і суспільний капіталу або власности і праці. Їх обоїльне відношення мусить найстисліше опиратися на правах так званої заміної справедливости з підпорою християнської любови. Вільна конкуренція оточена певними і належними границями, а тимбільше економічна перевага мусять бути успішно підпорядковані державній влади в тих справах,

що належать до їх завдань. А самі публичні інституції поодиноких народів повинні виховувати цілу людську суспільність згідно з вимогами загального добра, то є згідно з правами суспільної справедливости. З того напевно вийде, що і та найважніша частина суспільного життя, якою є економічне життя, поверне до властивого і здорового порядку.

2. Розлам в соціалізмі.

Не менше глибокій переміні як господаґський систем, уляг від часів Льва XIII сам соціалізм, з котрим передусім Наш попередник мусів боротися. Тоді соціалізм був майже одностайний і ширив досить означені засади своєї науки; за се нині він розпався на два головні табори, ворожо зглядом себе успосіблені, а навіть взаїмно себе поборюючі, але так, що ні одна з тих партій не відступила від засад питомих соціалізови, а противних християнській вірі.

а) Радикальніший відлам або комунізм.

Оден відлам соціалізму переформувався майже в той сам спосіб, як капіталістична економія, про котру висше говорилося і перейшов в „комунізм“. Він голосить дві річи і змагає перевести їх в життя: найзавзятішу боротьбу клас і цілковите знесення приватної власности; а робить се не скрито і не підпольно, але явно, отверто, при помочи всіх доступних середників, навіть найбільше насильних. Нема нічого, на що в стремліннях до своїх цілей не відваживбися, нема нічого, чого жахнувбися. А коли дійде до влади, не до увірення і немов в якій байці, так показується жорстоким і нелюдським. О сім свідчать ті страшні різні і знищення, які він спровадив на розлогі краї східної Європи і Азії. А яким є неприятелем і отвертим ворогом св. Церкви і самого Бога, аж надто, на жаль, доказав се фактами, про що всі добре знають. Тому, хоч уважаємо злишнім остерігати добрих і вірних синів Церкви перед безбожною і переворотною природою комунізму, то однак не можемо без глибокого болю глядіти на байдужність тих, котрі, здається, легковажуть собі ту грозячу небезпеку і з безчинною отяжілістю позволяють ширитися блудним кличам, котрих наслідком буде насильне знищення і різня цілої суспільности. Тим більше належить осудити недбалість тих, котрі не хочуть усунути або змінити того укладу відносин, що розятрує народи і промощує дорогу до переворотів і заглади суспільности.

б) Лагідніший відлам, котрий задержав назву соціалізму.

Лагіднішим є другий відлам, що задержав назву „соціалізму“. Він не лиш визнає, що належить здержатися від ужиття насильства, але навіть саму боротьбу клас і знесення приватної власности, коли не цілком відкидує, то принайменше під певним зглядом ослаблює і лагодить. Можна би сказати, що переражений своїми власними засадами і заключеннями, які з тих засад витягнув комунізм, соціалізм завертає подекуди з дороги і зближається до правд, які християнська традиція все уважала за непорушні. Бо не дасться заперечити, що його домагання деколи дуже зближаються до тих, які цілком слушно ставлять християнські суспільні реформатори.

В значній мірі зрікається боротьби клас і знесення власности.

Боротьба клас, коби лиш повздержуватися від ворожнечі і взаємної ненависти, переходить поволи в певне достойне суперництво, оперте на стремління до справедливости; не є се той благословенний суспільний мир, до котрого всі стремимо, однак може і повинен бути вихідною точкою на дорозі до взаємної співпраці станів. Рівнож війна виповіджена приватній власности, щораз більше притихає і так обмежується, що остаточно не поборюється вже самого посідання середників продукції, але певного рода суспільну перевагу, котра в супереч всім правам захопила і обняла в посідання власність. В самій річі така перевага не належить до звичайних власників, але до публичної власти. І так незначно може дійти до того, що засади сего уміркованого соціалізму не будуть вже різнитися від бажань і домагань тих, котрі опершися о християнські засади змагають до реформи людської суспільности. І справді слушно жадається, щоби деякі роди дібр були зарезервовані для держави, бо потягають за собою так велику перевагу в суспільности, якої не можна віддати в руки приватних людей без нараження на небезпеку самої держави.

Того рода слушні домагання і бажання не мають вже в собі нічого, що не згоджувалобися з християнськими засадами, а тим менше є вони виключною власністю соціалізму. Тому, хто стремить лиш до їх здійснення, не має причини вступати в ряди соціалізму.

Чи є посередна дорога?

Однак нехай ніхто не думає, що ті сторонництва або соціалістичні групи, котрі не є комуністичні, всі без виїмку опам'яталися аж до того степеня чи то в своїм поступованню, чи в програмі. Переважно не відкидують ані боротьби клас, ані знесення власности, а лиш до певної міри лагодять. Колиж тим способом лагодиться ложні засади і подекуди затираються і повстає питання, а радше лиш не слушно декотрі його видвигають, чи не можнаби і засад християнізму до певної міри злагодити або змінити так, щоби вийти на зустріч соціалізови і якби зійтися з ним на посередній дорозі. Є тлі, що обманюють себе, немовби тим способом дасться потягнути до себе соціалістів. Однак се марна надія! Бо хто хоче апостолувати між соціалістами, повинен отверто і щиро визнавати повну і незіспуту християнську правду і ніяким чином не замикає очей на їх блуди. Якщо хочуть бути правдивими вістунами Євангелія, мусять передусім виказувати соціалістам, що їх постуляти, оскільки є слушні, оборонитися далеко ліпше виходячи з засад християнської віри і що далеко успішнійше посунеться справу наперед, черпаючи сили з християнської любови.

Але щож тоді, колиби соціалізм так напrawdę уміркував себе і поправив в відношенню до боротьби клас і приватної власности, що під тим зглядом вже нічого не можнаби йому закинути? Чи тим самим позбувбися своєї природи, незгідної з християнською релігією? Власне та квестія насуває сумніви многим умам. І много католиків, котрі ясно розуміють, що від християнських засад не можна відступити, ані їх обстрічи, здається звертають свій зір на сю Святу Столицю і приліжно благають, щоби Ми вирішили, чи сей соціалізм так далеко отрясся з блудних наук, що без нарушення якоїнебудь християнської засади можна його прийняти і якби окрестити. Щоби відповідно до Нашої вітцівської печаливости задоситьучинити тим просьбам, так відповідаємо: соціалізм як наука, чи як історичне явище, чи як „акція“ якщо зістає правдиво соціалізмом, навіть тоді, коли поробив деякі уступки правді і справедливості, як було сказано, не дасться погодити з догмами католицької Церкви, бо його поняття о суспільности засадничо противляться християнській правді.

Він розуміє суспільність і суспільну природу чоловіка цілком незгідно з християнською правдою. Бо після християн-

ської науки чоловік обдарений соціальною природою перебуває на тій землі, щоби жиючи в суспільности, підчинений установлений в ній Божій влади (Римл. 13, 1), розвивав і усовершеншував всі свої сили на більшу честь і славу Творця і виконуючи вірно обов'язки свого звання, чи іншого покликання, досягнув для себе дочасну і вічну щастливість. Знова соціалізм не знає сеї взнеслої цілі так чоловіка, як і цілої суспільности і цілком про неї не дбає, а за се твердить, що людська суспільність існує виключно до задоволення собі матеріального добробуту.

Із того, що відповідний поділ праці забезпечує успішніше витворювання дібр, чим розсіяні змагання одиниць, соціалісти заключають, що економічна творчість, в якій зважають лиш на матеріальні цілі, з konieczности повинна бути суспільною. З сего витягають даліше заключення, що там, де ходить о витворювання дібр, люди є обов'язані цілком підпорядковуватися суспільности. Ба навіть посідання як найбільших засобів, що можуть служити для вигоди життя, так високо цініться, що ставиться їх понад висші добра чоловіка, не виймаючи навіть самої свободи і всьо посвячується вимогам найуспішнішої продукції дібр. Твердять, що понесену утрату людської гідности через „соціалізований“ спосіб продукції легко надолужиться обильністю випродукованих соціально дібр, котрі дістануться поодиноким людям, щоби по власному уподобанню могли свobodно їх ужити для своїх життєвих і культурних потреб. Через се суспільність, як її розуміє соціалізм, з одної сторони не може існувати без надмірної влади, ані не можна собі її як таку представити, а з другої сторони не менше ложно схлібає свободі, бо зносить правдиву суспільну владу, котра не опирається на дочасних і матеріальних добрах, але походить від самого Бога, Творця і послідної цілі всіх річий.

Католик і соціаліст се суперечні поняття.

Коли-ж соціалізм, як і всі блуди, має в собі дещо з правди (чого ніколи не відмовляли йому Найвисші Пастирі), то всеж таки опирається на науці про людську суспільність, собі питомій, а незгідній з правдивим християнством. Соціалізм релігійний, соціалізм християнський, са поняття самі в собі суперечні: ніхто не може бути рівночасно добрим католиком і правдивим соціалістом.

Соціалізм проникає обичаї і виховання.

Всі ті правди, які Ми з торжественною повагою повторили і potwierдили, треба рівнож примінити до певного нового способу поступовання соціалістів, доси що правда менше знаного, але нині поширеного серед многих відламів соціалізму. Особливо старається він о вплив на образования умів і вироблювання обичаїв; передусім приваблює до себе і потягає за собою під позором приязни нелітних дітей, а також обнимає й цілі маси людей, щоби їх переробити на соціалістів, які опісля мають переробити на соціалістичне копито цілу людську суспільність

В Нашій енцикліці „*Divini illius Magistri*” широко вложено, на яких підставах повинно опирати і до яких цілий має зміряти християнське виховання. Тож є очевидною і ясною річею та непотрібно наново сего вияснювати, як дуже противиться тій науці то, що робить і до чого зміряє сей соціалізм, проникаючи обичаї і виховання. Але тих нечувано грізних небезпек, які се за собою приносить, здається, що не знають або їх легковажать ті, що цілком не дбають про се, аби відповідно до важности справи протиставитися їм рішучо і з силою. Отже є обовязком Нашого пастирського уряду тих власне перестерегти перед грозою найтяжшої шкоди. Нехай всі памятають, що як вітцем того соціалізму, перемінюючого обичаї і виховання, був лібералізм, так його спадкоємцем стане большевизм.

Католики, котрі перейшли до табору соціалізму.

Супроти сего, Пречесні Браття, можете зрозуміти, з яким болем глядимо на то, що особливо в деяких краях Наші численні сини, котрі, як єсьмо о сім переконані, не виреклися правдивої віри і не позбулися доброї волі, а однак покинули табір Церкви і перейшли в ряди соціалізму: одні, щоби отверто чванитися своєю приналежністю до соціалістів і визнавати соціалістичні догми, а інші млаві, або майже змушені приступити до союзів, котрі з заложення або фактично є соціалістичним.

Ми переняті вітцівською печаливістю, розважуємо і стараємося прослідити, як то могло статися, що вони аж так далеко поблудили. Здається Нам, що чуємо, як многі з них на своє оправдання відповідають: Церков і ті, що голосять, що їй є віддані, попирають богатих, а занедбують робітників

і цілком про них не стараються; тому для зарадження собі в життю мусіли записатися і втягнутися в ряди соціалізму.

Справді треба оплакувати, Пречесні Браття, що були, а навіть еще тепер є такі, котрі вважають себе католиками, а майже забули на то взнесе право справедливости і любови котре обов'язує нас не лиш до віддання кождому, що йому належить, але і до підпомагання находячихся в потребі братів, як самого Господа Христа (Яков, гл. 2), а навіть, що гірше, не встидаються для жажди зиску гнобити робітників. Овсім, не бракує й таких, що надуживають самої релігії і її позором стараються прикрити свої несправедливі домагання, щоби охоронитися перед зівсім слušними жаданнями робітників. Ніколи не перестанемо важко закидувати їм того способу поступовання. Бо якраз вони є причиною, чому закидується Церкві хоч неслušно, що тримає з богатими, а зівсім не порушують її потреби і трудности тих, котрі є якби позбавлені належного їм з природи дідицтва. Що ті закиди видвигається неслušно і несправедливо, ясно се доказує історія цілої Церкви. І сама енцикліка, якої річницю обходимо, є ясным свідоцтвом, що цілком несправедливо кидається очернення і обиди на Церков і її науку.

Напiмнення, щоби вернули.

Однак Ми, хоч діткнені тою кривдою і прибиті болем в вітцівськiм серци, єсмо далекими від того, щоби відтручувати синів так жалісно зведених і так віддалених від правди і спасення; противно, з всякою можливою печаливістю запрошуємо їх до повороту на материнське лоно Церкви. Коби вони були склонні вислухати Нашого голосу! Коби вони вернули там, звідки вийшли, а іменно до вітцівського дому і там остали, де є їх властиве місце, то значить в рядах тих, котрі пильно виконуючи напiмнення дані Львом XIII, а Нами торжественно повторені, стараються обновити суспільність в душі Церкви через суспільну справедливість і любов. І нехай будуть переконані, що навіть на землі не знайдуть нігде повнішого щастя, як лиш у Того, котрий для нас стався убогим, хоч був богатим; щоби ми Його убожеством стали богаті (2. Кор. 8, 9), котрий був убогим і в трудах від своєї молодости, котрий всіх працюючих і обтяжених запрошує до себе, щоби їх оживити повнотою любови Свого Серця (Мат. 11, 28), котрий вкінці без жадного згляду на особи буде більше жадати

від тих, котрим більше дано (Лук. 12, 48) і віддасть кожному по його ділам (Мат. 16, 27).

3. Обнова обичаїв.

Якщо однак прослідимо справу стараннійше і глибше, ясно завважимо, що ту так дуже пожадану суспільну відбудову треба розпочати від обнови християнського духа, котрого на жаль затратили так многі люди, що займаються економічними справами; інакше всі змагання підуть на марно, бо дім побудується не на скалі, але на движимім піску (Мат. 7, 24). Справді Ми приглянулися, Пречесні Браття і улюблені Сини, сучасному господарському життю і знайшли в нім дуже великі вади. Також Ми піддали осудови комунізм і соціалізм та переконалися, що всі їх навіть злагіднені форми дуже відбігли від засад Євангелія. Тому — щоби ужити слів Нашого Попередника — успішним ліком для цілої людськості може бути лиш поворот до християнського життя і християнських інституцій. Бо лиш то одно може успішно протиділати надмірній журбі про марні річі, котра є жерелом всякого зла; то одно може відорвати зачаровані людські очі і задивлені виключно в переминаючі справи сего світа, та піднести їх до неба. Хто-ж заперечить, що нині людськість власне такого лікарства якнайбільше потребує?

Головне недомагання нинішного устрою: погуба душ.

Уми всіх людей є майже виключно заняті дочасними переворотами, лихоліттям і розвалом. Але чим є ті всі події, коли придивимося їм, як годиться, з християнської точки погляду, в порівнанні зі спустошенням душ? Не без підстави можна сказати, що нинішній суспільний і економічний устрій ставить незмірні перепони великій більшості людей в старанню про то одно конечне, добро вічного спасення.

Тому Ми, установлені Пастирем і Сторожем безчисленного стада овечок, через Князя Пастирів, котрий відкупив їх своєю Кровю, не можемо дивитися сухими очима на ту найбільшу небезпеку, яка їм грозить; противно памятаючи на пастирський обовязок, з вітцівською печаливістю постійно розважуємо над способами, якби їм дати поміч і призиваємо до невтомної співпраці також тих, до котрих се належить будьто з обовязку, будьто з любови. Бо що допоможе людям, колиби через розумнійше уживання

богацтв сталися спосібнішими до здобуття навіть цілого світа, але через се понесли шкоду на своїй душі? (Мат. 16, 26). На що придасться учити їх певних засад економії, якщо дадуться пірвати непогамованій хапчивості і низьким журбам про свої справи так, що чуючи господні заповіді роблять всьо на opak?

Причини того лиха.

Корінем і жерелом того відступства від християнських засад в суспільній і економічній ділянці, а в слід за тим апо-стазії від католицької віри многих робітників, є неупорядковані похоти, той сумний наслідок первородного гріха; він то розпряг ту предивну єдність всіх людських сил (властей) так, що чоловік потягнений низькими похотями, чує сильний наклін ставити марні добра сего світа висше від дібр тревалих, вічних. Звідси та ненасичена жажда богацтв і дочасних дібр, котра хоч все побуджувала людей ломити божі закони і доп-тати права ближних, то однак при нинішнім господарським системі заставляє о много частійше сильця на людську улом-ність. Бо коли непевний стан економічних справ, а головно їх замотана організація, вимагає високого і постійного напру-ження сил від тих, котрі тими справами займаються, то де-котрі так притупили свою совість, що прийшли до переконання, немов їм вільно і свої зиски яким небудь способом побільшу-вати і богацтв, здобутих великим трудом і змаганням, стеречи всіми способами, чесними і нечесними, перед наглими змінами судьби. Легкий зиск, до которого перед кождим отвирається дорога в торгівлі, не звязаний ніяким законом, приманює до виміни і продажі товарів много таких, котрі того одного бажають, щоби при як найменшій вкладі праці, рознузданою спекуляцією, тягнути легкі зиски, тому так часто раз підно-сять, то знова обнижують ціни товарів, відповідно до свого уподобання і хапчивості, що в нівець обертають всяку ро-зумну оглядність продуцентів. Правні постанови, маючі на оці розвій співпраці капіталів через се, що ділять між многих і зменшують ризико ведення підприємства, дали привід до найогиднішої самоволі. Бо бачимо, що зі зменшенням відві-чальности зменшилося і її почуттє. Надто під безпечним плащиком якоїсь анонімної акційної спілки довершуються найгірші кривди і обманства. Вкінці управителі того рода економічних стоваришень, забуваючи на свої обовязки, зра-

джують справу тих, котрих ошадностями взялися заряджувати. Услід не можна полишити без нап'ятовання тих хитрунів, котрі не вдоволяючись чесними здобутками свого заняття, не встидаються розбуджувати людських пристрастей, щоби опісля визискати їх для власної користи.

Строга і певна карність обичаїв, ревно бережена державними властями, моглаби усунути ті тяжкі недомагання, а навіть з гори їм запобічи; але якраз її в дуже многих случаях забракло. Бо в часі, коли зачали кільчитися зародки нового економічного систему, вже теорії раціоналізму загніздилися і запустили глибоко корінне в многих умах. Звідси повстала небавом нова економічна теорія, незгідна з моральним законом, а в слід за тим цілком попущено віжки людських пристрастей.

Дійшло до того, що о много більше людей, чим попередно, зачали дбати виключно про побільшення багатства в який небудь спосіб і шукаючи себе передусім і понад всьо, не робити собі з нічого скрупулів, навіть з найбільших проступків зглядом других. А ті, що перші ввійшли на ту широку дорогу, яка веде на погибіль (Мат. 7, 13), легко найшли многих наслідувачів свого негідного поступовання, потягаючи їх за собою чи то прикладом свого позірного поведження, чи незвичайною виставністю своїх багцтв, чи висміванням ніжної совісти інших, немов сполоханих безпідставними скрупулами, чи то вкінці придавлюючи совіснійших конкурентів. Супроти того збочення з властивої дороги провідників господарського життя, вже, легко й маса робітників без розбору почала котитися в ту саму пропасть; се тимбільше, що дуже много властителів варстатів праці уживали підчинених собі робітників як справжнє знаряддя, не дбаючи цілком про їх душі і навіть не думаючи про висші справи. Справді жак огортає душу, коли застановимося над тими страшними небезпеками, на які є наражені в новочасних варстатах праці обичаї робітників, особливо молодших, як рівнож чистота дівчат і женщин; коли згадаємо, як часто нинішня господарка, а особливо немудрий спосіб урядження помешкань ставить перешкоди семейній звязи і родинному пожиттю; коли пригадаємо собі, скільки і які труднощі ставиться належному святкованню святочних днів; коли розважимо загальне ослаблення того правдиво християнського почуття, яким навіть прості і невчені люди доходили нераз до так

високого ідеалізму, підчас коли тепер його місце заняла єдина журба о здобуття яким небудь способом щоденного прожитку. І так фізична праця, яку Боже Провидінне навіть по первороднім грісі призначило для добра так тіла як і душі, всюда замінилася в орудде переверотности: бо безвладна матерія виходить з варстату ублагороднена, а люди там псуються і стають гіршими.

Середники:

а) Уформованне економічного життя по християнським засадам.

Сему так болесному нещастю душ не можна протиставити ніякого успішного середника, бо як довго воно буде тревати, полишаться даремними всякі змагання над відродженнем суспільности, хиба що люди отверто і щиро повернуть до євангельської науки, до заповідей Того, котрий оден має слова вічного життя (Йоан 6, 70), се є такі слова, що ніколи не переминуть, хоч небо і земля минеться (Мат. 24, 35). Вправді в суспільній справі є много знавців, котрі запопадливо стараються уздоровити економічне життя по засадам здорового розуму через так звану раціоналізацію, але та програма, якої здійснення й Ми дуже бажемо та її сильно попираємо покажеться несовершенною та цілком неvistарчаючою, коли ціле людське діланне не злучиться в наслідуванню тої чудової гармонії божого пляну і в міру даних людських сил її не осягне. Совершенною називаємо ту програму, котру з великою силою і ревністю голосить Церков, а якої домагається здоровий людський розум, іменно, щоби всьо було спрямоване до Бога як до першої і найвисшої ціли всего сотворіння, а всотворені добра були уважані лиш за середники, котрих належить о стільки уживати, о скільки вони ведуть до осягнення найвисшої мети. Однак не треба думати, що через се уважається за менше вартні або менше відповідні для людської гідности звання приносячі зиски; противно, в них учимося узнавати з почитаннем виразну волю Творця, котрий на се поставив чоловіка на землі, щоби її управляв і уживав до своїх ріжнородних потреб. Не заборонюється працівникам побільшувати свого маєтку чесно і справедливо; навпаки, є слушним, щоби той, хто служить суспільности і її збогачує, також сам ставався богатшим з помножених дібр суспільности, відповідно до свого стану, щоби лиш стремів до того всього з належним послухом для божих прав і без подоп-

тання прав інших та по засадам віри і здорового розсудку. Якщо всі, все і всюда будуть триматися тих засад, не лиш витворювання і набування дібр, але також уживання багатств, котре — як бачимо — сучасно так часто є невластиве, вкоротці поверне до границь слушности і справедливого поділу. Тим чином нікчемній хапчивості, яка шукає лиш власної користи і є ганьбою та тяжким гріхом нашої доби, протиставиться чинно і успішно наймилійше, а zarazом наймогутнійше право християнської поміркованости, силою котрого чоловік має найперше шукати Божого царства і Його справедливости, з непохитною певністю, що о скільки зайде потреба, з божою щедрости і безсумнівної обітниці будуть йому також dodані і дочасні добра. (Мат. 6, 33).

б) **Обовязок любови.**

В виповненню тих всіх засад потрібно, щоби значнійший уділ мав все закон любови, котра є „лучником звершености“ (Колос. 3, 14). Як отже помиляються ті необережні реформатори, котрі дбаючи про заховання лиш заміної справедливости, відкидують гордо поміч любови! Правда, любов не може заступити неслухно покривдженої справедливости, до котрої зневолює нас обовязок. Але хоч приймемо, що кождий чоловік осягне всьо, що йому правно належиться, то і тоді зістане еще дуже розлоге поле для любови; бо сама справедливість примінена з найбільшою вірністю, може вправді усунути причини суспільних борб, однак ніколи не з'уміє получитьи сердець і з'єдинити душ. Дійсно всі інституції для утревалення мира і несення взаємної помочи між людьми, хочби видавалися совершенними, то однак непохитний фундамент своєї тревалости знайдуть доперва в обопільній злуці душ, якою члени еднаються між собою; коли бракує сего фундаменту, то найліпші приписи — як часто досвід нас вчить — стаються безуспішними. Томуто доперва тоді наступить правдиве порозумінне всіх для одного спільного добра, коли всі части суспільности почуються членами одної великої сімї, дітьми того самого небесного Отця, ба] навіть одним тілом в Христі, а кождий з осіб членами оден другого (Римл. 12, 5) так, що коли терпить оден член, терплять разом з ним усі члени (І. Кор. 12, 26). Бо тоді богачі і інші можновладці замінять своє давнійше недбальство зглядом біднійших братів на печаливу і успішну любов, отвертим

серцем приймуть їх справедливі домагання, а їх припадкові вини і блуди охотно простять. Знова робітники придушуючи в собі щиро всяке почування ненависти і заздрости, котрого поплечники класових борб так хитро надуживають, не лиш не будуть невдоволені зі свого стану, який Боже Провидінне визначило їм в людській суспільности, але будуть собі його дуже цінити з тою ясною свідомістю, що кождий з них відповідно до свого степення і обовязку, справді хосенно і по-четно співпрацює для загального добра і точнісінько іде в слід Того, котрий хоч був Богом, стався ремісником між людьми і хотів бути узнаваний за сина ремісника.

Трудне підприємтє.

Сподіваємося, що з того нового поширення в світі євангельського духа, котрий разом є духом християнського умірковання і загальної любови, повстане то найбільше бажане і повне відродження в Христі людської суспільности, той „Мир Христовий в царстві Христовім“, котрому Ми від початку Нашого Понтифікату кріпко постановили присвятити всі Наші старання і цілу пастирську печаливість. Рівнож Ви, Пречесні Браття, що з приказу св. Духа враз з Нами рядите Божою Церквою (Діян. 20, 28),^a з похвали гідною ревністю і невтомимо працюєте у всіх частях світа, навіть в місійних краях серед поган, над здійсненням того так величного ідеалу, нині більше чим колинебудь потрібного. Ви заслугуете на заяву похвали, а враз з Вами ті всі, чи то духовні, чи світські в котрих з радістю бачимо щоденних учасників і діяльних співпрацівників того великого діла, Наших улюблених Синів, котрі займаючися Католицькою Акцією, з особливим змаганням враз з Нами інтересуються суспільною квестією, котра з самої Божої установи належить до Церкви і їй зістала повірена. Їх всіх горячо заохочуємо в Господі, щоби не щадили жадної праці, щоби не уступили перед жадними труднощами; але на будуче нехай щораз більше й більше зростають в ревности і силі. Справді заохочуємо їх до сповнення тяжкого діла; бо добре знаємо, що всюда, так серед висших, як і низших суспільних клас є ріжнородні труднощі і перешкоди, які треба побороти. Нехай однак не упадають на дусі, бо ціхою християн є зводити завзяті борби, а перемороти тяжкі труди є прикметою тих, що як добрі воїни Христа (2. Тимот. 2, 3) ідуть з близька за Ним.

Отже уповаючи єдино на всемогучу поміч Того, котрий хоче всіх людей спасти (1. Тимот. 2, 4), стараймося всіми силами помагати тим нещасним душам віддаленим від Бога, відводім їх від дочасних журб, в котрі занадто заплуталися і поучуймо, щоби з довірям спрямовували свої бажання до вічних справ. А се подекуди лекше досягнеться, чим на перший погляд можнаби сподіватися. Бо коли в нутрі чоловіка навіть найбільше зледащілого криються немов іскорки в попелі предивні духові сили, ті безсумнівні прояви душі природно християнської, то оскільки більше знайдуться в серцях тих всіх, що далися звести на блудну дорогу через несвідомість або зовнішні обставини.

Впрочім певні радісні знаки суспільного відродження заповідають вже самі гурти робітників, серед котрих для Нашої великої потіхи бачимо численні ряди молодих робітників, котрі з уяглістю приймають натхнення божої ласки і з подиву гідною ревністю стараються позискати для Христа своїх товаришів. Не на меншу похвалу заслугують рівнож провідники робітничих зборів, котрі не зважаючи на власну користь, а дбаючи виключно про добро своїх товаришів, стараються попірати їх слушні домагання, розсудно полагоджувати їх з хісном цілого заводу і не даються відстрашити від того почетного обовязку ніякими перешкодами, ані підозріннями. Ба навіть бачимо велике число молодців ревно зайнятих суспільними справами, котрі небавом ізза своїх здібностей або заможности обіймуть визначні місця між провідниками суспільности і вже нині дають потішаючу надію, що цілком посвятяться справі суспільного відродження.

Спосіб поступовання.

Сучасні обставини, Пречесні Братя, показують нам ясно дорогу, якою належить іти. Як нераз в минувшині Церкви, так і нині треба нам боротися зі світом, котрий в великій части став майже поганський. Щоби ті всі верстви людей вернули до Христа, котрого виреклися, треба зпосеред них дібрати собі і вишколити на борців і помічників Церкви таких людей, котрі знаючи їх, їхнього духа і бажання, моглиби ніжною братною любовою позискати собі їх серця. Конче потрібно, щоби першими і безпосередними апостолами між робітниками були самі робітники; хто має апостолувати серед

робітників зайнятих в промислі і торгівлі, повинен зпоміж них походити.

Пречесні Братя! Се є передусім Вашим і Вашого духовенства обов'язком, щоби пильно шукати, старанно собі добирати, відповідно приготувати і вишколити тих світських апостолів так зпосеред робітників, як і працевдавців. Безсумніву, для священників отвирається трудне поле праці; тому треба, щоби ті, котрі належать до dorостаючої будучности Церкви, були належно до неї приготовані пильною наукою суспільних справ. Але найконечнійша річ, щоби ті, котрих в особливий спосіб призначите до згаданої праці, виказали, що посідають в великій мірі змисл справедливости і що з нужною рішучістю та непохитністю будуть протиставитися кожному, хто висувавби якібудь несправедливі домагання або несправедливо поступавби. Дальше треба, щоби ті діячі відзначалися небуденною розсудністю і судом далеким від всякої крайности; щоби передусім були наскрізь оживлені любовою Христа, котра єдино зможе в спосіб сильний, а разом лагідний нагнути серця і волю людей під права справедливости і слухности. Ото випробована вже неодним поводженням дорога, нм котру з запалом і без всякого вагання належить вступити.

А тих всіх улюблених Наших Синів, котрі мають бути призначені до так великого діла, горячо заохочуємо в Господі, щоби цілком віддалися вишколюванню повірених їм людей, щоби в виповненню того справді священничого і апостольського уряду користувалися всіми середниками християнського виховання, якими є: начування молодіжи, закладання християнських стоваришень, творення освітних кружків опертих на засадах віри. А передусім нехай високо собі цінять і для добра своїх учеників нехай невтомно стараються приміновати найцінніший середник для обнови одиниць і суспільности, яким відповідно до вказівок поданих в Нашій енцикліці „*Mens Nostra*“ (20. грудня 1929) є Духовні вправи. В тій енцикліці Ми виразно згадали про духовні вправи для світських людей взагалі, як також про дуже хосенні станові реколекції для робітників і їх горячо поручали; бо в тій школі духа, не лиш вироблюються найліпші християни, але також образуються правдиві апостоли для поодиноких станів і роз'огнюються жаром Христового Серця. З тої школи вийдуть, як колись Апостоли з єрусалимського Вечерника, люди сильні вірою,

непохитні витревалістю в переслідуваннях, горючі ревністю і тою одною гадкою переняті, щоби ширити Христове Царство.

Справді таких тепер треба нам передусім воїнів Христових, сильних борців, котрі з усіх сил працювалиби над захованням людської родини від неминучої заглади, в яку провалиласяби, якщо згідливо поминеться євангельські науки, а допуститься до запановання такого стану річий, котрий допче нелиш права природи, але і божі закони. Христова Церков, збудована на непорушній скалі, не потребує нічого боятися, бо цілком певно знає, що брами пекла ніколи її не переможуть (Мат. 16, 18); що більше, з досвіду стільки віків знає, що з найстрашніших хуртовин звикнула виходити побідно, прикрашена новими триумфами. Але її материнське серце неможе незрушитися з приводу безлічи зла, котре в часі подібних забурень нищить стільки тисячів людей, а особливо ізза найтяжших духових шкід, які з того випливають, а котрі так много душ відкуплених найсв. Кровю Христа струтилиби в безодню вічної погуби.

Тому не належить поминути ніякого середника в ціли відвернення від людської суспільности так страшного лиха; в тім напрямі нехай зміряють наші труди, всі наші змагання, наші горячі і ревні молитви до Бога. Так при помочи божої ласки судьба людського роду є в наших руках.

Не допустім, Пречесні Браття і улюблені Сини, щоби діти сего світа показалися в своїм роді розсуднішими від нас, котрі з божої доброти єсьмо синами світла (Лук. 16, 8). Прецінь бачимо, з якою незвичайною зручністю добирають собі і вишколюють рухливих приверженців, щоби при їх помочи ширити свої блуди між всіми верствами людей і у всіх частях світа. Кілько разів наміряють ударити сильніше в Христову Церков, то бачимо, що вони забуваючи на внутрішню між собою незгоду, лучаться дуже згідно в одну боеву лінію і спільним змаганням працюють над осягненням спільної ціли.

Поручення тісної лучности і співпраці.

Правда, що нема мабуть нікого, хто не бачивби, як численних і як великих діл піднімається невтомима ревність католиків так на поли суспільнім і економічним, як в області шкільництва і релігійного виховання. Але ся велична і трудяща діяльність не рідко вінчається малими успіхами тому,

що змагання надто в різних напрямках розсіваються. Нехай-же злучаться всі люди доброї волі, котрі під проводом Пастирів Церкви хочуть брати участь в тій добрій і мирній боротьбі за Христову справу; всі, кождий відповідно до своїх здібностей, в міру своїх сил і в обсягу свого звання, нехай стараються під проводом і по думці науки Церкви доложити свою цеголку до діла християнської обнови людського роду, того діла, котре започаткував Лев XIII своєю безсмертною енциклікою „*Rerum novarum*”. В тім не належить шукати ні себе, ні своїх користей, але того, що є Ісус-Христове (Филип. 2, 21). Не належить стреміти до переведення за всяку ціну власних намірів, але треба радше бути готовим занехати їх, хочайби були найліпші, коли більше загальне добро здається того вимагати: щоби у всім і понад всьо Христос царював, Христос розказував, котрому нехай буде честь і слава і держава по віки вічні (Апокал. 5, 13).

Щоби то щасливо сповнилося, то Вам всім, Пречесні Браття і улюблені Синоди, котрі єсте членами тої величезної родини Нам повіреної, а особливо з глибини люблячого Нашого серця робітникам і всім иншим рукодільним працівникам, яких Боже Провидіння живійше Нам поручає, як також християнським працедавцям і підприємцям, з вітцівського серця уділяємо Апостольського Благословення.

Дано в Римі, при св. Петрі, дня 15. мая 1931., Нашого Понтифікату року десятого.

Пій XI Папа.

1,56 (1987)

7133

ЕНЦИКЛІКА

ЙОГО СВЯТОСТИ

Папи Пія XI.

про обнову суспільного
устрою

і ПРИМІНЕННЯ ЙОГО ДО ЕВАНГЕЛЬСЬКОГО ЗАКОНА

в сороковий рік

по виданню Папою Львом XIII. енцикліки „Rerum Novarum“.

СТАНИСЛАВІВ 1934
НАКЛАДОМ ЕПІСКОПСЬКОГО ОРДИНАРІАТУ